

Univerzita Karlova Praha

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Úkoly školního metodika prevence

Tasks of school methodology prevention

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. M. Vítěčková, Ph.D.

Zpracovala: Ivana Arnoštová
Obor: pedagogika
Studium kombinované
2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, na základě pramenů uvedených v seznamu literatury, který je zařazen na závěr práce.

V Praze dne 10. prosince 2008

.....

Mé poděkování patří PhDr. M. Vítěčkové, PhD. za její pomoc a rady v průběhu přípravy a vypracování diplomové práce.
Dále děkuji celé své rodině a přátelům za trpělivost, kterou se mnou měli, během mého studia.

Obsah

Úvod	6
1. Sociálně patologické jevy	8
1.1. Příčiny sociálně patologických jevů	8
1.2. Typologie sociálně patologických jevů	12
2. Prevence sociálně patologických jevů	21
2.1. Primární prevence ve školách	22
2.2. Školní pravidla jako nástroj prevence	25
2.3. Preventivní působení jako součást vzdělávacího procesu	26
2.4. Problematika prevence sociálně patologických jevů ve školách v legislativních normách	30
3. Individuální a věkové zvláštnosti žáků	32
3.1. Význam vývojové psychologie	32
3.2. Období adolescence	32
3.3. Vliv handicapu na průběh adolescence	35
4. Školní metodik prevence	6
4.1. Metodik prevence ve školním systému	36
4.2. Vzdělání metodika prevence	36
4.3. Úkoly školního metodika prevence	38
4.4. Minimální preventivní program	40

5. Empirická sonda	45
5.1. Téma a cíl šetření	45
5.2. Základní soubor a vzorek	46
5.3. Výzkumná technika	47
5.4. Interpretace a hodnocení zjištěných výsledků	47
5.5. Shrnutí výzkumné sondy	62
6. Závěr	64
7. Seznam použité literatury	66
8. Seznam příloh	69

Úvod

Pro svoji práci jsem si vybrala oblast, ve které se již deset let pohybuji – oblast prevence. O výčtu sociálně patologických jevů se toho již mnoho napsalo, ale málokde se zmiňují osoby metodiků prevence. Od těchto osob se očekává, že budou mít znalosti z mnoha oborů – pedagogiky, psychologie, sociologie. Předpokládá se jejich dobrá komunikativnost, empatie a schopnost řešit problémy.

I když je funkce metodika prevence v systému poradenských služeb ve školách nováčkem, neznamená to, že problémy, které metodik prevence řeší, jsou také nové.

Po uvolnění společenských poměrů v roce 1989 jsme začali více registrovat oblast sociálně patologických jevů v našem školství. Neznamená to ovšem, že dříve se uvedené jevy nevyskytovaly. Byly zatlačovány na okraj společnosti, která dělala, že neexistují. Řešily se pomocí tvrdé represe. Totalitní školství zdůrazňovalo poslušnost a konformitu. Mnoho rodin tak bylo vystaveno nekompetentnímu řešení sociálně patologických jevů.

Můžeme zaznamenat i mnoho osobních tragédií, kdy i pro malý prohřešek byli studenti vylučováni ze škol a bylo jim znemožněno ve vzdělávání pokračovat. V horším případě skončili ve výchovných ústavech. Po revoluci se do popředí zájmu společnosti z výčtu sociálně patologických jevů dostaly zejména drogy. Další sociálně patologické jevy jako by ani neexistovaly. Školy dostaly doporučení, aby zřídily vedle výchovného poradce protidrogového koordinátora. Ti se zřizovali narychlo bez potřebného vzdělání a propracované koncepce. O šikaně jsme do té doby slyšeli pouze v souvislosti s vojenskou službou a najednou se ve své krutosti objevila i na základních školách. Stejně tak tomu bylo s alkoholem a cigaretami. Nemůžeme tvrdit, že rozsah těchto jevů je nyní větší. Pro srovnání bychom potřebovali porovnat statistické údaje z dneška i minulosti. Ty však nemůžeme získat, a tak máme jen dohady a odhady.

Ukázalo to však, že ve školách se objevují jevy, které si tam nepřejeme. Je nutné se zamyslet nad systematickostí při jejich řešení. V roce 2005 zveřejnilo Ministerstvo školství Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti rezortu školství na období 2005 – 2008. V témže roce je vyhláškou o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních zakotvena v systému prevence sociálně patologických jevů i funkce metodika prevence, v níž je vymezena oblast jeho působení a jeho kompetence.

Ve své práci budu vycházet z této strategie. V teoretické části se věnuji otázce sociálně patologických jevů. Jednotlivé jevy vymezím, vymezím také pojem prevence, ve kterém se zaměřuji na oblast středních škol. Uvádím i zákonné normy týkající se této oblasti. Charakterizuji zde i středoškolskou mládež, která je objektem mého zájmu. V poslední části se zamýšlím nad postavením a úkoly školního metodika prevence.

V empirické části jsem si zvolila výzkumnou strategii s explorativní metodou sběru dat s typem kombinovaného dotazníku. Stanovila jsem čtyři výzkumné předpoklady, které při vyhodnocení potvrdím, či vyvrátím. Empirická sonda se bude týkat oblasti vzdělání školních metodiků prevence a výskytu sociálně patologických jevů na středních školách.

1. Sociálně patologické jevy

V posledních několika letech se společnost zabývá otázkami sociálně patologických jevů, jejich prevencí a řešením. Jsou definovány sociální jevy, které spadají do této kategorie. V této oblasti byly vymezeny cíle a prostředky prevence. Došlo k prohloubení účasti zainteresovaných objektů. Škola a školská zařízení jsou subjekty, které se těmto jevům nevyhnuly a je nutné, aby byly zainteresovány na metodách řešení.

Pojem sociální patologie zavedl do sociologie Spenser, který hledal paralelu mezi biologickou a sociální patologií. Tímto pojmem označuje nenormální negativně sankciované formy deviantního chování. Ty označují porušení nebo podstatnou odchylku od sociální normy chování, nerespektování požadavků, které na člověka či skupinu klade určitá, sociální norma. Žádná norma není nikdy dodržována zcela přesně a všemi stejně. V každé společnosti existuje nepsaný toleranční limit, který je variabilní v čase. Každá sociální norma je vybavena také postihem, což znamená, že sama předpokládá možnost svého porušení.¹

1. 1. Příčiny sociálně patologických jevů

O příčinách sociálně patologických jevů se mnoho diskutuje. Nelze je jednoznačně pojmenovat. Každá situace, každý okamžik může v určité chvíli znamenat spouštěč nežádoucích jevů. Sociálně patologické jevy u dětí mají různou etiologii. Pokud se na tuto otázku zaměří profesionálové různých oborů, budou na ni nahlížet každý jinak.

Jinde bude příčinu hledat genetik, sociolog, psycholog, pedagog. Přesto je nutné se na celou problematiku dívat multifaktoriálně.

1. Vnitřní predisponující faktory

Genetická zakotvenost lidského chování je aspekt současnosti stále nedoceněný. Prakticky všechny osobnostní vlastnosti i většina lidských postojů i zájmů je dědičná. Lidská společnost má ale neustále potřebu věřit, že je možné lidského jedince dalekosáhle programovat. Výzkumy však nepotvrdily existenci specifické dispozice k určitému typu trestné činnosti. Biologická dispozice, která se dědí má obecnou povahu, jež souvisí se schopností dítěte přizpůsobovat se rodinným a společenským pravidlům.

---

¹ MUHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče : Filosoficko-historický pohled*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2000. 50 s.

Z pohledu konstituce sem můžeme zařadit například také syndrom ADHD (jehož příčiny nejsou pouze v nedostatku kyslíku při porodu, souvisí rovněž s infekcemi během těhotenství, kuřáctvím a alkoholismem budoucí matky a dalšími vlivy). Dále pak psychopatii tj. vrozená, trvalá osobnostní dispozice, která staví člověka mimo normu, ale i příslušnost k pohlaví. Muži se totiž dle statistik dopouštějí trestných činů daleko častěji než ženy. Tento jev se připisuje jednak vrozeně vyšší agresivitě mužů (testosteron), jednak výchovou dívek, která je ve všech kulturách pod daleko větší kontrolou ze strany rodičů, učitelů i dalších dospělých.²

2. Vnější provokující faktory

V minulosti bylo téměř pravidlem, že trestnou činnost páchaly děti z těch nejchudších vrstev. V poválečném vývoji se situace změnila a dramaticky narostl počet delikventů ze střední třídy. Přesto stále platí, že problematické chování je nejčastější u mládeže z nejnižší vrstvy, u lidí bez kvalifikace, u rodin chudých, potýkajících se s nezaměstnaností. Samozřejmě však platí, že i ve spořádaných rodinách se toto chování objevuje. O významu rodiny pro zdravý vývoj jedince se napsalo mnohé např. v knize *Rodina jako instituce a vztahová síť* od Oldřicha Matouška se uvádí: „Rodiče svým vlivem určují životní dráhu dítěte – dítě si z rodiny odnáší představu o pracovním uplatnění, o manželství a rodině, o hodnotové hierarchii. Tyto programy si přehodnocuje a ponechává z nich to, co považuje za pozitivní, to si zachovává až do konce života.“³

Důležité jsou z tohoto pohledu rodinné vazby – nejvíce pak v raném dětství vazba dítě matka (popř. jiná náhradní osoba – jedna – např. otec, babička), kdy se v dítěti buduje tzv. bazální důvěra v okolní svět. Rovněž disciplína v rodině je důležitá. Vhodná není ani přílišná volnost, časté tělesné tresty. Rizikovým faktorem je také absence jednoho z rodičů v rodině - nejčastěji otce. V rodině chybí autorita – vzor pro syna, mužský model pro dceru. Matka je pak více zatížena nároky výchovy a často se stává, že na děti – hlavně na chlapce nestačí.

---

² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.

³ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

Škola je nezbytnou součástí socializace dítěte, je však i velkým rizikovým faktorem, především v období vstupu dítěte do školy a v období jeho puberty. Problémem může být jednak sám učitel, který může svým přístupem žáka i poškodit – soustavně snižuje jeho sebehodnocení, nerozezná např. specifické poruchy učení a hodnotí dítě negativně. Na druhou stranu je škola i místem pro vrstevnické party, které nemusí být vždy dobré. K dospívání nutně patří konfrontace vlastního já s okolím – s rodiči, ostatními lidmi, partou kamarádů. Mladý člověk se hledá, má také potřebu v určitém věku někam patřit. Pro děti z dysfunkčních rodin je vrstevnická parta důležitější než pro děti z rodin funkčních. U dětí s nízkou podporou rodičů je častější potřeba uplatnit se alespoň v partě. Delikventní party se pak nejčastěji rekrutují z dětí ze stejné instituce, ne tak často z místa bydliště.

Společenský kontext

Dnes se hodně diskutuje o směřování naší civilizace, o smysluplnosti naší existence o hodnotách obecně. Patří sem i vliv médií. Sledování televize věnují děti stále více času ze všech mimoškolních aktivit. Na rozdíl od klesání času, který tráví mladí kulturními prožitky. Nejsledovanější televize v České republice, TV Nova, má přitom dle odborníků nejvíce negativních jevů ze všech televizí a je hodnocena jako nejškodlivější (násilí, vulgární chování, agresivita, špatný příklad pro mladé ohrožující jejich psychický, morální a soc. vývoj). Negativní vliv TV byl studiemi prokázán.

Etnolog Konrád Lorenc ve své knize *Osm smrtelných hříchů*⁴ popisuje nejčastější neduhy současné společnosti – neduhy, které mohou mít vliv především na sociálně patologické jevy. S daným pojetím příčin se shodují s autorem a pro zajímavost uvádím jejich výčet, který doplním přímými citacemi s díla.

1. Přelidnění Země, které nás přemírou sociálních kontaktů nutí stranit se jeden druhého způsobem v podstatě nelidským a které stěsnáním mnoha jedinců na malém prostoru vyvolává agresi. „My, kteří žijeme v hustě osídlených kulturních zemích nebo přímo ve velkoměstech, si už ani neuvědomujeme, jak málo máme srdečné, vřelé náklonnosti k druhým lidem.“ (K. Lorenc, str.15)

---

⁴ LORENZ, Konrad. *Osm smrtelných hříchů*. 1. vyd. Praha : Akademia, 2000. 94 s.

2. Devastace prostředí je ničením nejen toho, čím jsme obklopeni a v čem žijeme, ale mizí i úcta a respekt člověka vůči kráse a velikosti veškerého stvoření, jež člověka přesahuje. Ničením přírody ničí člověk i sám sebe.
3. Běh o závod se sebou samým, který k naší společné zkáze stále urychluje technologický vývoj, který činí lidi slepými vůči všem skutečným hodnotám a okrádá je o čas k zamyšlení nad sebou samými. „Bytost, která dosud neví o vlastním já, není s to rozvinout pojmové myšlení, řeč, svědomí ani morálku založenou na odpovědnosti.“ (K. Lorenc, str.29)
4. Vyhasínání citů, které má za následek to, že se člověk stává přecitlivělým k nepříjemným situacím, ztrácí schopnost se je učit zvládat, k čemuž přispívá obzvláště farmakologie. „Co nám chybí jsou přirozené překážky, jejichž překonávání dříve zocelovalo člověka tím, že se naučil snášet strast jako předpoklad dosažení radosti a úspěchu.“ (K. Lorenc, str.60)
5. Genetický úpadek. Kromě přirozeného citu pro spravedlnost a některých tradičních představ o tom, co je správné a co nesprávné, neexistují v moderní civilizaci žádné faktory, které by působily selektivně na rozvíjení a zachování norem sociálního chování. Projevem genetického úpadku je infantilizace a rostoucí zločinnost. „Musíme se naučit skloubit humánní pochopení pro každého jednotlivce s respektem pro potřeby lidského společenství.“ (K. Lorenc, str.15)
6. Rozchod s tradicí. Kulturou tradovaná moudra nabývají podobu pověry nebo doktríny, a přitom i z hlediska evoluce je podtržení dosavadních zkušeností mnohem důležitější než získávání nových. „K velmi škodlivým důsledkům vede chybné přesvědčení, že jen rozumově pochopitelné, nebo jen vědecky dokazatelné, náleží trvalému vědění lidstva.“ (K. Lorenc, str.15). Takto vzniká iluze, že věda může vytvořit celou kulturu se vším všudy z ničeho, jen pomocí pouhého rozumu. Patří sem i generační problém komunikace.
7. Nekritická poddajnost. Dnešní společnost je víc než kdy jindy ovlivňována pomocí informačních kanálů. Člověk může být manipulován, aniž by si to uvědomoval. Lidé ztrácejí svoji autentičnost. „Nejúčinnějším způsobem manipulování velkými masami je sjednocení jejich požadavků pomocí módy.“⁵ (K. Lorenc, str.15)

---

⁵ LORENZ, Konrad. *Osm smrtelných hříchů*. 1. vyd. Praha : Akademia, 2000. 94 s.

1.2. Typologie sociálně patologických jevů

Za sociálně patologický jev se považuje chování člověka, které vede k poškozování zdraví nejen jednotlivce, ale i prostředí, kde se nachází, vede k individuálním, skupinovým a celospolečenským poruchám. Dnes mezi nejčastější sociálně patologické jevy patří

- záškoláctví
- šikana, agresivita
- závislosti
- kriminalita
- týrání a zneužívání
- rasová problematika

Záškoláctví

Záškoláctví lze charakterizovat jako únik z nepříjemné situace, ke kterému může mít student nejrůznější důvody. Záškoláctví může být chápáno jako komplex obranného chování, kdy cílem je vyhnout se neúnosné zátěži, kterou představuje škola.⁶ Počátkem záškoláctví bývá obvykle impulzivní jednání, jehož následky s sebou nesou nutnost pokračovat v přestupcích jako jsou lži, podvádění, útky. Záškoláctví bývá spojováno se strachem a odporem ke škole, signalizuje tedy nevyřešený problém žáka. Na druhou stranu může být projevem nerespektování sociálních norem a neochoty akceptovat povinnost.

U žáků s mimořádnými vědomostmi a schopnostmi může být příčinou záškoláctví to, že si žák nevytvoří kladný vztah ke škole. Jeho intelekt může být vnímán jako povyšování a je třídním kolektivem odmítán. Vyučující může klást na tohoto žáka stejné nároky jako na ostatní, žák se nudí a vnímá školu jako nepodnětnou. Naopak žáci s menším nadáním bývají často káráni a napomínáni pro své nedostatky a může se u nich rozvinout komplex méněcennosti. Příčinou záškoláctví mohou být i vysoké požadavky na žáky ze strany učitele. Žáci jim nerozumí, brzy rezignují a ztrácí zájem o látku i školu. Další příčinou záškoláctví může být narušení mezilidských vztahů, špatný vztah k učiteli či k třídnímu kolektivu.

Jsou známy i případy, kdy žák trpí školní fóbií a zažívá strach a úzkost z různých předmětů, osob a situací. Žáci se zdravotním handicapem mohou trpět pocitem méněcennosti, pro svůj

---

⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum 2005.

handicap bývají vylučováni z třídních skupin. Toto osamění může vést až k nechuti chodit do školy. Není neobvyklé, že škole se vyhýbají žáci, kteří jsou šikanováni. Velice často právě záškoláctví těchto žáků tento problém odhalí.

Jako účinná prevence záškoláctví slouží pravidelná kontrola a zápis docházky učitelem. Ve školním řádu je jasně zakotveno, jakým způsobem se žák omlouvá a jak se postupuje v případě, že omluvenka chybí či je nevěrohodná. Dítě musí omlouvat zákonný zástupce. Zletilý student si může absenci omluvit sám. V metodickém pokynu MŠMT⁷ je zakotveno, jak se chovat v případě absence, je zde uveden jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevence a postih záškoláctví. Jsou zde i doporučené vzory vedení dokumentace.

Absenci sleduje a eviduje třídní učitel. Neomluvenou absenci do deseti hodin řeší pohovorem a provede z něj zápis. Neomluvenou absenci nad deset hodin řeší výchovná komise, kterou svolává ředitel školy. Je užitečné, když se již v této fázi zapojí zástupce orgánu sociálně právní ochrany dětí. Rodiče jsou na jednání pozváni doporučeným dopisem a o jednání je proveden zápis. Jestliže neomluvená absence přesáhne dvacet pět hodin, předává se celá záležitost formou oznámení orgánu sociálně právní ochrany. Ten situaci řeší dál. Tam, kde je zřízena při obecním úřadu přestupková komise, může se škola obracet přímo na ni.

Jestliže se podobný postup během roku opakuje a jednání zákonných zástupců již bylo správním orgánem řešeno jako přestupek, další takové oznámení se zasílá nejen orgánu sociálně právní ochrany, ale i Policii ČR. Ta bude situaci řešit jako podezření ze spáchání trestného činu ohrožování výchovy mládeže.

Šikana

Šikana je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašit jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít

---

⁷ Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví - viz příloha č. 1

i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.⁸ Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v její závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

Ačkoli je v poslední době šikana a dětské násilí obecně neustále na pořadu dne, dosud nejsou k dispozici úplně jednoznačné návody a závěry, jak ji úspěšně vymýtit.

Slovo šikana pochází z francouzského slova *chicane* - zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování. Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Šikanováním však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů. Pojem šikana zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první u nás před listopadem 1989 veřejně promluvil o tom, co se dělo v socialistické armádě mezi "bažanty" a "mazáky" a co bylo v té době nepřekročitelné tabu.

Šikana se vyskytuje všude. Nejvíce se ale rozvíjí v páté a šesté třídě základní školy, na odborných učilištích a u dětí, které vyrůstají v náhradní nebo ústavní rodinné výchově. Největším problémem šikany je její skrytost, která znemožňuje odhalení. Pro šikanu je typický nepoměr sil a samoúčelnost převahy agresora nad obětí. Pedagogové vědí o šikaně poměrně málo. Je tomu tak především proto, že dosavadní pedagogické vzdělání neposkytuje ucelené poznatky o problematice šikanování, a v přípravě pedagogů chybí systematický zážitkový výcvik v práci se skupinovou dynamikou.

Na otázku co je a co není šikanování existují dle Koláře tři základní pohledy⁹.

1. Šikanování jako nemocné chování

Jedná se o šikanu ve smyslu nemocného či patologického chování. Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, týrají spolužáka či spolužáky. Nástrojem k tomuto chování je agrese a manipulace. Agresoři často používají zbraně, volí fyzickou i slovní agresi, ničí a manipulují věcmi oběti a dávají oběti násilné a manipulativní příkazy.

---

⁸ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 28275/2000-22

⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-x.

2. Šikanování jako závislost

Tento typ šikanování je založen na vzájemné vazbě mezi agresorem a obětí. Je dán základní lidskou strategií skrýt vlastní strach a využít strachu druhého. Díky tomuto principu pak dochází k rozdělení žáků na slabé a silné jedince. Agresor prolomí u oběti obranu vůči fyzické a psychické bolesti, čímž nastolí extrémní formu závislosti, tj. oběť se identifikuje s agresorem.

3.) Šikanování jako porucha vztahů ve skupině

Šikanování neprobíhá pouze mezi agresorem a obětí, může totiž zasáhnout i celou skupinu. Objevuje se především v kolektivu, kde jsou vztahy mezi členy rovnocenné. Mohou to být školní skupiny dětí a mládeže, sourozenci, sbor vychovatelů, vojáci, vězni. K šikanování ale může docházet i v rámci aprioritních vztahů nadřízenosti a podřízenosti, pracovně pak mluvíme o zneužívání moci.¹⁰

Kolář rozděluje šikanu do pěti základních vývojových stupňů.¹¹ První stupeň (zrod ostrakismu) je charakterizován mírným, převážně psychickým násilím, kdy se okrajový člen (také outsider, obětní beránek, černá ovce) necítí dobře, je neoblíben a neuznáván. Ostatní členové skupiny ho odmítají, pomlouvají ho a nebaví se s ním. Druhý stupeň (fyzická agrese a přitvrzování manipulace) je přirozeným pokračováním prvního. Objevuje se v náročných situacích, kde slouží ostrakizovaní žáci jako ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity. Dále se vytváří v podmínkách, kdy spolu žáci tráví hodně času (lyžařský kurz). Třetí příčina, která má za následek vznik druhého stupně šikany, nastane tehdy, když se ve třídě objeví několik asociálních jedinců, kteří používají násilí pro uspokojení svých potřeb. V tomto vývojovém stupni se objevuje subtilní fyzická agrese. Třetí stupeň (klíčový moment – vytvoření jádra) nastane tehdy, když skupinka agresorů utvoří úderné jádro. Agresoři spolu systematicky spolupracují a společně vyhledávají své oběti. Skupina je rozdělena do několika podskupin, které mezi sebou bojují o vliv. Pokud se neutvoří silná podskupina smýšlející pozitivně, šikana bude pokračovat a pravděpodobně se dostane do úrovně čtvrtého stupně, ve

---

¹⁰ Kolář, M.: *Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních*, Praha, MŠMT, ČR 2002

¹¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-x.

kterém většina přijímá normy, zásady a zákony agresorů. Dochází k vytvoření alternativní identity, která spadá pod normy agresorů. Poslední a nejhrůznější stadium šikany je pátý stupeň (totalita neboli dokonalá šikana), kde dochází k nastolení totalitní ideologie šikanování. Jedná se o stadium vykořisťování. Žáci jsou rozděleni do dvou skupin, pracovně je můžeme nazvat otroci a otrokáři. Agresoři se označují za nadlidi, krále, „kingy“ a své oběti nazývají jako podlidi, poddané, nevolníky a otroky. Agresoři využívají na obětech všechno, od materiálních věcí až po jejich tělo, city, rozumové schopnosti a znalosti. Oběti většinou řeší toto utrpení únikem do nemoci, neomluvenou absencí, pokusem o sebevraždu. Tento nejvyšší stupeň se ale vyskytuje především ve věznicích, ve vojenském prostředí a výchovných ústavech pro mládež. Pět stupňů umožňuje respektovat stupně obtížnosti léčby, diferencovat pomoc a volit diagnostické a terapeutické postupy

Příklad řešení šikany na střední škole autorkou práce

Popis situace: Telefonicky se na nás obrátila matka jednoho studentů. Její syn (15 let) přišel domů velmi vystrašený. Spolužáci ho před školou donutili svléknout do spodního prádla a bičem ho poháněli na autobusovou zastávku. Matka se snažila policii ohlásit daný incident. Šla na oddělení v místě bydliště, kde jí bylo řečeno, že se má obrátit na oddělení v místě, kde se situace odehrála. Měla pocit, že si ji předávají a nevěděla, jak se má zachovat.

Šetření: Přestože se situace odehrála mimo školu, považovali jsme za nutné se do věci vložit. Druhý den jsme se obrátili o pomoc na oddělení kriminality mládeže a požádali je o pomoc. Školní psycholog provedl mezi spolužáky sociometrické šetření, ze kterého vyšlo najevo, že vztahy v dané třídě jsou velice pokřivené.

Opatření - školní psycholog začal se třídou pracovat na nápravě vztahových problémů. Třídní učitel a ostatní pedagogové byli vyzváni, aby si více všímali vztahů ve třídách. Postižený chlapec začal docházet na terapii. Pachatelé byli soudem předáni pracovníkům probační a mediační služby.

Závislosti

Člověk může být závislý téměř na čemkoliv. V prostředí školy se setkáváme nejčastěji se závislostmi na psychoaktivních látkách. Psychoaktivní látky umožňují člověku uniknout z aktuální situace a dosahovat pocitů pohody, síly, mimořádných schopností, dostat se do

světa fantazií a inspirace. V naší kultuře je nejčastěji preferován tabák a alkohol, který se stal součástí tradic. Cigareta bývá v dětství zakázaným, ale vzrušujícím dobrodružstvím, zkouškou dospělosti a posléze drogou. Mládež, která začne s kouřením, velmi často přejde od cigaret k užívání marihuany a pak k jiným silnějším drogám.

První zkušenost s cigaretou mívají děti většinou na základní škole. Na střední škole, v období dospívání, je pro některé z nich cigareta společenskou událostí. I když je v dnešním moderním světě tabakismus odsuzován, stále je veliké procento mladých lidí, kteří tabák „jako drogu tolerovanou společností“ užívají. Účinky tabáku se neprojevují tak rychle a dramaticky, ale vzhledem k tomu, jak je kouření rozšířeno, je jeho dopad obrovský.

Kuřáci mají chronické projevy otravy nikotinem. Postižen bývá dýchací systém, to je především zánětem hrtanu, hltanu, průdušnice a průdušek. Negativní vliv tabáku se projevuje také v trávicím systému - nechutenství, střídání průjmu a zácpy až zvracení. V krevním oběhovém systému jsou typickými příznaky bušení srdce a nepravidelný tep. Běžně se vyskytuje také hypertenze. U mužů může být i pokles potence. U žen se dostavují poruchy menstruace a při graviditě může dojít až k abortu.

Alkohol je velmi užívaná, společensky přijatelná droga, která má na svědomí řadu osobních i rodinných tragédií a nespočet smrtelných dopravních nehod. Alkohol podněcuje rizikové chování jako nechráněný sex, násilnosti, útoky aj. Je to jednoduchá chemická látka, která snadno proniká do centrální nervové soustavy a k jiným orgánům. Pro děti a mladistvé je alkohol velmi nebezpečný, neboť ho jejich játra nejsou schopna odbourávat v takové míře jako u dospělých. Již velmi malé množství alkoholu může u dětí vyvolat otravy. Návyk na alkohol se navíc vytváří u mladých lidí velmi rychle.¹²

Kromě těchto dvou nejběžnějších drog se setkáváme čím dál tím častěji také s marihuanou, pervitinem, extází apod.

Marihuana (tráva, travka, zelenina, zelíčko, roští) je název drogy získané z rostliny konopí – *Cannabis Sativa*. Používají se především sušené listy a květy. Rostlina může být až 4 metry vysoká, je bohatě olistěná. Nejvíce je marihuana rozšířena ve stepních oblastech

---

¹² NEŠPOR, Karel. *Vaše děti a návykové látky*. Pavel Zach; Vladimír Zindulka. 1. vyd. Praha 8 : Portál, s. r. o., 2001. 157 s. ISBN 8071785156.

Kazachstánu a Kirgizie, kde pokrývá plochu asi 146 tisíc hektarů. Do roku 1937 byla v USA předepisována marihuana na různé nemoci jako mírné sedativum¹³.

Chemické označení účinné látky v marihuaně je delta – 9 – tetrahydrokanabinol, zkráceně THC, vzorec C 21 H 30 O2 . Obsah THC v marihuanové cigaretě může být kolem 10 mg, ale také až 100 mg. Metabolika THC se ukádají v tukové tkáni a z těla se vylučují jen velmi pomalu. Po vykouření jedné cigarety lze prokázat 40 – 50 % THC v buněčných membránách po 4 – 8 dnech, 10 – 20 % drogy po 30 dnech a 1 % dokonce po 48 – 138 dnech. Je tedy pochopitelné, že při pravidelnějším užívání se droga hromadí v těle. To má nepříznivé účinky na tělesné i duševní zdraví. Marihuanové cigarety obsahují více rakovinotvorných látek než tabák. K dalším rizikům patří i podceňování sklonu k násilí, poruchy paměti, nezájem a apatie. Z konopí nás zajímají především tyto tři produkty :

a) marihuana – usušené samičí květy, listy a stonky. Tato směs se kouří nebo se smíchá s tabákem. Čisté cigaretě říkáme – joint. Směs můžeme kouřit v různých typech dýmky a šíšy. Používá se i jako pochutina.

b) hašiš je vylisovaná pryskyřice ze samičích květů. Je to hustá olejovitá látka, která na vzduchu rychle zasychá. Pro distribuci se formuje do tvaru desek nebo bloků. Prodává se ve formě kuliček o hmotnosti 2-4 gramů. Kouří se ve speciálních dýmkách nebo se žvýká.

c) hašišový olej – získáváme ho z marihuany pomocí organických rozpouštědel a vylepšují se jím zejména cigarety.

Příznakem užití může být nepřírozená veselost, rozjařenost, rozšířené zornice, zarudlé oči, zrychlený puls, výrazně zvýšená chuť k jídlu, pot páchne po spáleném listí nebo trávě.

Účinky marihuany jsou velmi odlišné, podle typu drogy a účinné látky, kterou je THC. Mohou se projevovat mírnou euforií až halucinacemi, které jsou nejčastěji zrakové. Rizikem užití marihuany je zhoršená koordinace postřehu, prodloužení reakčního času, riziko dopravních nehod, úzkost a přeludy .Možné jsou i změny psychiky.

Příklad řešení užívání marihuany autorkou na střední škole

Popis situace: U jednoho studenta jsme v průběhu měsíce sledovali a zaznamenávali nestandardní chování - např. rozbil bez důvodu toaletu, mimika nesouhlasila s verbálním projevem apod.. Chlapci jsme začali věnovat zvýšenou pozornost. Vyšlo najevo, že spolu

---

¹³ PRESL, Jiří. *Drogová závislost*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1994. 87 s. ISBN 80-85800-18-7.

s dalšími šesti studenty užívají marihuanu téměř pravidelně před začátkem vyučování, či o velké přestávce.

Šetření: V podmínkách školy se šetření odehrávalo asi týden. Metodik prevence se spojil s rodiči studentů (ani jeden z nich nebyl plnoletý) a situaci jim nahlásil. Vyšlo najevo, že jeden s těchto chlapců je iniciátorem a distributorem marihuany mezi žáky školy. Dále vyšlo najevo, že marihuanu kupuje v nelegálním klubu – tzv. cocy shopu. Řešení situace dalece přesahovalo možnosti školy, a tak jsme se obrátili o pomoc na Policii ČR.

Opatření: Věc byla oznámena rodičům i policii ČR. Metodik prevence ve všech třídách školy znovu provedl krátkou besedu o závažnosti užívání drog. Připomenul ustanovení školního řádu a možnosti školy při řešení těchto situací. Pedagogičtí pracovníci byli vyznáni k tomu, aby si více všímali projevů zneužívání drog. Rodičům byly předány informační materiály.

Pervitin bývá často uváděn jako „tradiční“ česká droga. V okolních zemích se pro něj dokonce užívá názvu „čeko (tscheko).“ Lidově se mu také říká perník, speed, peří, pěčko, piko.

Jednorázově vysoká dávka, nebo pravidelné užívání menších dávek, vyvolává toxickou psychózu. Ta se obvykle projevuje vztahovačností, podezřívavostí, obavami, že je postiženému ukládáno o život. Dochází ke ztrátě kontaktu s realitou. Postižení je potenciálně nebezpečný sobě a svému okolí, protože při úniku před domnělým nebezpečím se může snadno poranit či jinému ublížit. Injekční aplikace s sebou nese, kromě místních infekcí, riziko nákazy HIV a virovou hepatitidou.

Extázi se mezi uživateli obvykle říká éčko, koláč, empathy, hormony. Droga se vyskytuje nejčastěji v podobě malé tabletky s vyraženým symbolem.(holubice, hvězdy, sluníčka). Může se vyskytovat také v podobě gelové kapsle, prášku nebo roztoku.

Užívá se výlučně orálně a působí cca po třiceti minutách. Při užití nastupují pocity empatie, lásky, zvyšuje se komunikativnost.

Mezi nejzávažnější komplikace užití extáze patří hypertermie. Přehřátí organismu se může vyskytnout zvláště při užití na celonoční párty.

Lidově se kokain nazývá koks, sníh, crack. Jeho účinky jsou známy již přes 4 000 let. Vyrábí se máčením listů koky v benzínu. Nejčastějším způsobem užívání kokainu je inhalace (šňupání). Někdy se užívá injekčně v roztocích nebo se vtírá do sliznic. Účinky se dostaví za několik vteřin a trvají pouze 30 – 40 minut. Působí jako afrodiziakum, povzbuzuje nervový systém, zvyšuje sebevědomí. Po odeznění příjemné reakce může trvat těžká kocovina a často přicházejí silné deprese a vyčerpání, což narkomani řeší další dávkou. Viditelnými příznaky jsou rozšířené zornice, výtok z nosu (při šňupání), chraplavý hlas, bledost, hubnutí.

V současnosti představuje heroin jednu z nejnebezpečnějších zneužívaných drog. Nazývá se také hérák, diacetylmorfin, horse, smack, háčko. Závislost na pouličním heroinu je obecně považována za nejrizikovější a společensky nejškodlivější závislost. Zdravotní, sociální i závislostní rizika jsou u ní velmi vysoká. Při podání přichází náhlý nárazový účinek (flash), při nedostatku drogy se projevují abstinenční příznaky – abst'ák. Ten vyvolá touhu po droze. Život se začíná měnit v drogový stereotyp. Nejdůležitější je sehnat drogu – vše ostatní je vedlejší.¹⁴

---

¹⁴ PRESL, Jiří. *Drogová závislost*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1994. 87 s. ISBN 80-85800-18-7.

2. Prevence sociálně patologických jevů

„Pojem prevence znamená předcházení určitému nevhodnému, patologickému jednání jedince, které by mohlo nastat za určitých vnitřních i vnějších podmínek“¹⁵(Malach, str.168)

Nárůst poruch chování, delikvence, kriminality registrované u dětí a mládeže vyburcoval řadu vědních oborů pojmout tento problém jako předmět svého zkoumání. Patří sem zejména psychologie, sociologie, pedagogika. Prevencí se zabývá i adiktologie - v ČR nově koncipovaný vědní multidisciplinární obor, který se zaměřuje na studium různých forem lidského konání, jež mohou vést k vytvoření závislého konání, a opatření, jak toto chování ovlivňovat. Zainteresované vědní obory se shodují na vymezení sociální prevence.

Sociální prevence představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace jedince. Zaměřuje se na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny těchto jevů. V rámci sociální prevence lze vyčlenit dílčí specifické typy prevence, z nichž jeden představuje prevenci pedagogickou.

Situační prevence staví na skutečnosti, že určité druhy sociálně patologických jevů se objevují v určitých místech, v určité době a za určitých okolností. Prostřednictvím režimových opatření lze tento výskyt minimalizovat. Ve školách se jako režimové opatření může použít ustanovení školního řádu. Sociální a situační přístupy se vzájemně doplňují v rámci primární, sekundární a terciální prevence.

Primární prevence - cílem primární prevence je předejít delikventnímu jednání, popřípadě oddálit toto jednání do co nejpozdějšího věku - to se týká zejména zneužívání drog .Cílovou skupinou této části prevence je skupina osob, která se delikventního chování ještě nedopustila.

Sekundární prevence - usiluje o to, buď zastavit delikventní chování ve fázi experimentu, popřípadě snížit výskyt takového chování.Cílovou skupinou je ta část populace, která se již delikventního jednání dopustila.

Terciární prevence - cílem terciární prevence je minimalizace možných rizik a předcházení těmto rizikům spojených s delikventním chováním. Cílovou skupinou jsou problémoví jedinci, kteří představují riziko jak pro společnost, tak i pro sebe.

Přesné rozlišení hranic primární a sekundární prevence v praxi není možné, některé programy prevence jsou určeny pro obě skupiny osob.¹⁶

---

¹⁵ MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. [s.l.] : [s.n.], 2007. 227 s. ISBN 978-80-86723-29-7.

2.1. Primární prevence na školách

Základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školství je výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti. Jejím cílem je zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech nebo co nejvíce omezit škody působené jejich výskytem mezi žáky.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) zveřejnilo v roce 2005 na svých webových stránkách dokument nazvaný Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 - 2008¹⁷ (www.msmt.cz). Dokument vymezuje základní pojmy v oblasti, stanovuje cíle, cílové skupiny, zásady primární prevence v resortu školství a organizační systém primární prevence v ČR.

V textu se konstatuje, že nejúčinnější prevencí sociálně patologických jevů je vhodná výchova v rodině. Škola tak nemůže zcela přijmout zodpovědnost za oblast prevence. Po rodině je ale druhým nejvýznamnějším výchovným prostředím.

MŠMT zaujímá stěžejní místo v oblasti primární prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v České republice. Na meziresortní úrovni je pověřeno koordinací činností v této oblasti. Spolupracuje při tom s Ministerstvy zdravotnictví, vnitra, práce a sociálních věcí, obrany, s Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády, Republikovým výborem prevence kriminality při MV a s nestátními neziskovými organizacemi. Usiluje o vytvoření fungujícího systému prevence sociálně patologických jevů a na úrovních škol zejména o kvalitní primární prevenci sociálně patologických jevů.

Tou rozumíme všechny aktivity, kterými se snažíme předejít problémům a následkům spojenými se sociálně patologickými jevy, minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich šíření. Součástí primární prevence je specifická primární prevence, tedy působení na určitou cílovou skupinu, ohroženou sociálně patologickými jevy.

Skutečnou prevencí je nutné chápat jako dlouhodobé působení na žáka s ohledem na jeho věk a sociální zázemí, které ovlivňuje jeho vnímání a prožívání světa. Je zacíleno na rizikové

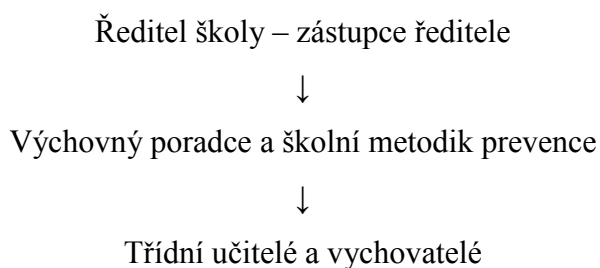
¹⁶ JANÍKOVÁ, Barbora, DANĚČKOVÁ, Tereza. *Prevence a adiktologie*. 1. vyd. Praha : UK Praha, 2007. 89 s. ISBN 978-80-239-9961-7.

¹⁷Metodický pokyn MŠMT-Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 - 2008

faktory, které se podílejí na vzniku sociálně patologických jevů. Těmi jsou např. šikana, záškoláctví, násilí, kriminalita, vandalismus, užívání návykových látek, závislosti atd.

Metodický pokyn MŠMT vymezuje základní pojmy a postupy v řešení v oblasti primární prevence. Upřesňuje kompetence zúčastněných institucí jako jsou MŠMT, krajský metodik prevence, metodik prevence v pedagogicko psychologické poradně, ředitel školy apod., vymezuje pojem minimální preventivní program. Nově jsou v něm zařazeny i doporučené postupy při výskytu sociálně patologických jevů, je zde doporučená úprava školního řádu a právní vymezení jednotlivých případů.

Pro střední školy je zde doporučován tento systém odborného vedení ve vztahu sociálně patologických jevů

Vedení školy je odpovědné za odborné vzdělávání nejenom metodiků prevence, ale celého pedagogického sboru v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Je garantem finančního zabezpečení. Vedení školy se také účastní v závažných případech jednání s rodiči, Policií ČR, sociálními kurátory apod. Pokyn doporučuje oddělit funkci výchovného poradce od funkce školního metodika prevence. Náplň jejich práce na škole se sice z části prolíná, ale každý z nich má vymezeny své kompetence. Je vhodné, když je jejich působení na škole propojeno s činnostmi školního psychologa. Sociálně patologické jevy na školách musí být řešeny na všech úrovních vzdělávání všemi pedagogickými pracovníky s přihlédnutím k rozumovým schopnostem jednotlivých žáků. Zejména jedná-li se o žáky s handicapem.

Výchovný poradce¹⁸

- výchovný poradce je poradenskou a koordinující složkou při řešení výchovných, vzdělávacích, sociálních a osobních problémů žáků
- vychází z úzké spolupráce s třídními učiteli a vychovateli, kteří ho seznamují s problémovými žáky, jejich aktuálními výchovnými, vzdělávacími a osobními problémy

---

¹⁸ Organizační řád Střední školy A. Klara, Praha

- a zároveň s opatřeními, která oni sami v těchto případech již uskutečnili
- spolupracuje se zástupci ředitele, vedoucí vychovatelkou, psychologem, ošetřujícím lékařem, PPP, AT poradnou, případně dalšími institucemi při řešení otázek duševního a fyzického zdraví žáků a jejich budoucího profesního zařazení
  - poskytuje informace žákům a jejich zákonným zástupcům v oblasti otázek výchovy a vzdělávání, otázek významných pro zdravé utváření osobnosti žáků a otázek pro prevenci nápravu výchovných nedostatků, dbá na prevenci sociálně patologických jevů
  - poskytuje individuální konzultace žákům a jejich rodičům či zákonným zástupcům k výchovným a vzdělávacím problémům
  - zaměřuje pozornost na žáky s výchovnými a vzdělávací problémy a hledá ve spolupráci s vedením školy a pedagogicko –psychologickou poradnou příčiny a možnosti řešení
  - věnuje trvalou pozornost zařazení žáků do společnosti po absolvování školy, vede kartotéku absolventů
  - spolupracuje se školním psychologem a metodikem prevence

Školní psycholog

- provádí diagnostiku při výukových a výchovných problémech žáků
- zjišťuje sociální klima ve třídě
- spolupracuje s učiteli při řešení výukových, vzdělávacích a osobních problémů žáků
- spolupracuje s výchovným radcem, vyučujícími a vedením školy při řešení kázeňských přestupků žáků
- pomáhá žákům při řešení jejich osobních problémů
- pomáhá pedagogům při řešení jejich osobních problémů
- spolupracuje s vychovateli internátu při hledání optimálního vytvoření kolektivu
- individuální a skupinová práce se žáky

Metodik prevence

- koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci preventivního programu školy-prevence záškoláctví, závislosti, šikany, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání, sektami, kriminálního chování, sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů
- provádí šetření mezi žáky s rizikem sociálně nežádoucího chování
- spolupracuje a provádí poradenskou činnost ostatních pedagogických pracovníků

- koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které se zabývají problematikou prevence sociálně patologických jevů
- participuje na intervenci a péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů
- vede písemné záznamy o své činnosti, prezentuje výsledky preventivní práce školy

2.2.Školní pravidla jako nástroj prevence

Jedním s nástrojů prevence je vytvoření školních pravidel, která jsou dána v tzv. školním řádem. Jde o pravidla týkající se soužití v konkrétním společenství – společenství žáků, pedagogů a ostatních pracovníků školy. Tyto řády napomáhají k prevenci sociálně patologických jevů - zejména jde – li o záškoláctví, šikanu, násilí. Metodik prevence se na tvorbě školního řádu podílí.

Při tvorbě tohoto řádu je dobré dodržovat několik zásad :

- přizvat k tvorbě studenty (lépe pak pravidla přijmou)
- integrace pravidel do denního života (nestačí jednorázové seznámení s řádem např. na začátku školního roku)- srozumitelnost a splnitelnost
- pozitivní formulace pravidel (formy zákazu a příkazu někdy spíše inspirují k revoltě)
- přiměřenost počtu pravidel (přemíra vede často k jejich ignoraci)
- pravidla dodržují všichni (žáci velmi citlivě vnímají, pokud nějaké pravidlo nedodržují zejména pedagogové)

V příloze č. 6 přikládám Školní řád, na jehož tvorbě jsem se podílela¹⁹.

---

¹⁹ Školní řád střední školy A. Klara, Praha

2.3. Preventivní působení jako součást vzdělávacího procesu

„Působení na mladou generaci musí mít charakter výchovně vzdělávací. Musí jít o proces vytváření a upevňování morálních hodnot, zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže, o rozvoj dovedností, které vedou k odmítání všech forem sebedestrukce, projevů agresivity a porušování zákona.“²⁰ (J. Malach, str.178)

Nelze tedy oddělit vzdělávání od preventivního působení. Témata prevence je nutné zpracovat do témat vzdělávání. Cíle protidrogového výchovně vzdělávacího působení uplatňovaného ve školách a školských zařízeních vycházejí z koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti rezortu MŠMT a jsou zaměřeny do dvou základních oblastí :

1) Výchova k zdravému životnímu stylu – témata prevence zneužívání návykových látek jsou součástí kmenového učiva a jsou zakomponována do schválených standardů základního a středního vzdělávání.

2) Zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti negativnímu působení nabídky drog a dalších sociálně patologických jevů, které vychází z aktivního sociálního učení a je zaměřeno především na odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování dětí. Zaměřuje se také na zvyšování sociální kompetence.

Výchovně vzdělávací působení na děti musí respektovat životní realitu a musí být diferenciováno v korelaci k věku dětí.

Metody a formy preventivního působení musí postupovat osnovami tak, aby se v průběhu výchovně vzdělávacího procesu jednotlivá témata opakovala ve vyšší úrovni.

Konkretizace znalostí, dovedností a postojů k problematice drog adolescentů je uvedena v následujících tabulkách.²¹

Podobné členění znalostí, dovedností a postojů je možné vytvořit pro další sociálně patologické jevy.

---

²⁰ MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. [s.l.] : [s.n.], 2007. 227 s. ISBN 978-80-86723-29-7.

²¹ *Pedagogové proti drogám*. [s.l.] : [s.n.], 1999. 44 s.

Tabulka znalostí, dovedností a postojů pro věkovou skupinu 14 – 15. let

<i>Věková skupina 14 – 15 let</i>	
Znalosti	<p>Užívání drog v minulosti a úloha lidových léků. Způsoby, jakými výrobci alkoholu a tabákových výrobků propagují své výrobky. Další informace o působení drog a nebezpečí, která mohou přinést. Znalost v oblasti práva v souvislosti s drogami. Znalost školních předpisů týkající se drog a jejich užívání. Pochopení úlohy různých faktorů v otázkách zdraví. Porozumění významu péče o tělo. Znalosti kde získat radu a pomoc, nastanou – li problémy. Znalosti jak poskytnout pomoc druhým.</p>
Dovednosti	<p>Vědět o možném nátlaku vrstevníků a jak mu odolat. Dovednosti jak pozvednout vlastní sebehodnocení a schopnost hodnocení druhých. Dovednosti v rozvoji nezávislosti a tolerance v osobních vztazích. Dovednosti jak řešit konflikt a jak se vyrovnávat s problémy. Rozvoj dovedností jak hledat radu a pomoc. Dovednosti jak poskytovat pomoc druhým.</p>
Postoje	<p>Základní optimistická životní orientace vůči tomu, co život přináší. Být zodpovědný vůči sobě i vůči svému okolí. Pozitivní sebejistota v rozhodování založená na radách a příkladech druhých. Ochota vyhledat pomoc, když je jí zapotřebí. Nápomocný přístup vůči druhým.</p>

Tabulka znalostí, dovedností a postojů pro věkovou skupinu 14 – 15. let

<p>Věková skupina 16 – 19 let</p>	
<p>Znalosti</p>	<p>Kulturní kontext užívání a zneužívání drog. Světový obchod s drogami. Techniky, které užívají tvůrci reklam k propagování těchto výrobků. Informace o specifických drogách a jejich zneužívání. Možné důsledky experimentování. Znalost zákonných norem . Porozumět zdraví a tomu, jak chování zdraví ovlivňuje. Pochopení biologického a mentálního vývoje. Pochopení důležitosti péče o tělo. Znalost kde získat pomoc a radu, nastanou -li problémy. Pochopení role rodiny a rodičů pro prevenci zneužívání drog.</p>
<p>Dovednosti</p>	<p>Dovednosti porozumět vlastním přáním a jejich zdrojům. Dovednost vyhodnotit záměr tvůrců reklam a umění jim odolat. Dovednosti jak se pozitivně prosazovat a jak zvýšit odolnost vůči sebedestruktivnímu chování. Dovednost ovládat své emoce. Dovednosti naslouchat druhým, jak sdělovat pocity a efektivně komunikovat. Dovednosti zastávat a obhajovat v debatách a diskuzích vlastní postoje. Dovednost řešit problémy. Dovednost zdokonalovat své sociální schopnosti – např. zvládnání stresu. Dovednosti v oblasti vztahů a rodičovství.</p>
<p>Postoje</p>	<p>Základní optimistická životní orientace vůči tomu, co život přináší. Rozvíjení pozitivní sebejistoty. Znalost motivů které souvisejí s experimentováním s drogami a jejich zneužívání, které výrazně ovlivňují postoje. Rozvoj a pochopení hodnoty vlastních citů. Rozvoj sebepoznání a vnímání hodnot souvisejících s vyjádřením vlastních emocí v určitých situacích. Znalost stádií vlastního vývoje a dozrávání a své úlohy ve společnosti. Tolerantní přístup k druhým. Pozitivní seberealizace a životní perspektiva.</p>

Problematiku sociálně patologických jevů lze zařadit do většiny předmětů, do různých částí osnov a učebních plánů. Zejména nyní v době tvorby školních vzdělávacích programů na středních školách je tato otázka velmi aktuální.

Příklady možností preventivního působení na střední škole ve vyučování

Český jazyk	Tematické práce – šikana, braní drog
Cizí jazyk	Příklady tematických článků s problematikou sociálně patologických jevů
Matematika	Početní příklady s drogovou tematikou – co ztratím, co získám
Občanská nauka	Hierarchy životních cílů, rodina, volný čas, závislost, zvládání tlaku vrstevníků
Právo	Odpovědnost za vlastní činy, kriminalita, sociální komunikace
Zdravotní výchova	Ochrana zdraví člověka, zdravá výživa, sexuální výchova
Základy přírodních věd	Drogy kolem nás, rozvoj osobnosti, komunikace a interakce
Psychologie	Zvyšování sebedůvěry, vliv závislostí na osobnost, zvyšování psychické odolnosti, psychohygienu, zvládání stresu
Biologie	Účinky návykových látek na lidský organismus, poznávání jedovatých rostlin
Ekologie	Zdravý životní styl, výchova k estetice, volný čas
Tělesná výchova	Zdravý způsob života, sport a doping ve sportu, relaxace, duševní hygiena.
Výtvarné činnosti	Práce na téma zdravý životní styl, rozvoj estetiky
Informační technologie	Hledání informací, právo

2.3. Problematika prevence sociálně patologických jevů ve školách v legislativních normách

Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon), v platném znění²²

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění zákona 383/2005 Sb., 112/2006 Sb., 158/2006 Sb., 165/2006 Sb., 179/2006 Sb., 340/2006 Sb. v §164 předepisuje řediteli školy, o čem rozhoduje, za co odpovídá, co má vytvářet a co zajišťuje. Oblastí prevence a ochrany před sociálně patologickými jevy se zákon č. 561/2004 Sb. zabývá v §29, odst. 1. Zde je uvedeno: „Školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Zajištění těchto potřeb a ochrany před možnými riziky sociálně patologických jevů musí upravovat školní řád školy, nebo vnitřní řád školského zařízení“. Z § 30, odst. 1, písm. c) cituji: „Školní řád a vnitřní řád upravuje podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví, dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí“.

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních²³

Systémem prevence sociálně patologických jevů na školách a školských zařízeních se zabývá vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb. Definiuje personální zajištění systému primární prevence na okresní úrovni a na úrovni škol a školských zařízení a rozsahem a obsahem standardní činnosti školských poradenských zařízení. V §7, odst. 1 se uvádí: „Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem“. Z odst. 2, písm. b) cituji: „Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené na primární prevenci sociálně patologických jevů.“

---

²² Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon), v platném znění

²³ Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních – viz příloha č. 3

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, úplné znění: zák. č. 373/2006 Sb.²⁴

Oznamovací povinnost vyplývá také ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Podle něj je každý oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče a orgány sociálně-právní ochrany za porušení povinnosti nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti (§ 7, § 10, odst. 4, § 30, odst. 1, písm. e), § 38, odst. 1, 5). Tento zákon zavazuje všechny školy bezodkladně oznamovat orgánům sociálně právní ochrany všechny skutečnosti, které naznačují, že děti zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo jiné návykové látky, páchají trestnou činností apod., § 6, odst. 1, písm. c) se týká zanedbávání školní docházky (nemravný a zahálčivý život)

Metodický pokyn MP 28 275/2000 – 22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení²⁵

V úvodu pokynu je popsána charakteristika a projevy šikanování. Jsou zde vydefinovány povinnosti škol a školských zařízení v prevenci šikanování. Součástí jsou i metody řešení šikanování včetně výchovných opatření. Obsahuje i popis spolupráce školy s rodiči žáků.

Upozorňuje i na spolupráci s ostatními institucemi.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, v platném znění

Upravuje postup státu a návrh opatření vůči osobě mladší 15 let, která se dopustila činu jinak trestného a která není dle českého právního řádu trestně zodpovědná.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění

V § 31, odst. 1, 2 se hovoří o zanedbávání péče o povinnou školní docházku a ohrožování výchovy a vzdělávání nezletilých.

Mezi další zákony můžeme zařadit :

Zákon č. 94/1933 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, úplné znění: zák. č. 525/2004 Sb., zák. č. 340/2006 Sb. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v platném znění

²⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, úplné znění: zák. č. 373/2006 Sb.

²⁵ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

3. Individuální a věkové zvláštnosti žáků

3.1. Vztah vývojové psychologie a prevence

Pokud mají být výchova a vzdělávání účinné a efektivní, musí respektovat individuální a věkové zvláštnosti žáků. Jedním z předpokladů optimálního působení učitele na žáky, a to nejen v oblasti prevence, je jeho dobrá znalost vývoje psychiky a vývojové psychologie. Tato znalost usnadňuje učitelům, vychovatelům, metodikům a ostatním pedagogickým pracovníkům rozvoj schopností i výchovu jedince, umožňuje předcházet nežádoucím jevům, předvídat další vývoj žáka a chránit jeho duševní zdraví. Poznatky z vývojové psychologie je třeba uplatňovat při tvorbě preventivních programů, které jsou efektivní i v interakci s kolegy v pedagogickém sboru a s rodiči žáků.

3.2. Období adolescence

Pojem adolescence je odvozen z latinského *adolesco* – dospívat, vyvíjet se, ale také vzrůstat, sílit, mohutnět.²⁶ Adolescence začíná v patnácti až sedmnácti letech a končí dosažením dospělosti, nejčastěji to bývá věková kategorie mezi 20. a 22 rokem. V adolescenci se tělesný vývoj dokončuje a růstový vývoj se výrazně zpomaluje, je u obou pohlaví téměř nepatrný až se na závěr tohoto období zastaví úplně. V proporcionalitě jednotlivých částí nabývá tělo forem dospělého člověka. Ztrácí se dětský výraz tváře, tvar hlavy a tváře nabývá definitivní podoby. Odlišnost chlapecké a dívčí postavy, která ještě v pubescenci nemusela být výrazná, je nyní zřejmá. Zaujetí vlastním tělem, jeho krásou či domnělou ošklivostí dostupuje někdy až hypochondrické intenzity. Pohyby adolescentů jsou opět dobře koordinované, harmonické, ladné. Mladý muž a dívka jsou na vrcholu své fyzické výkonnosti. V adolescenci se dovršuje rozvoj intelektuálních schopností, avšak definitivně nekončí. Nedostatek vědomostí a zkušeností způsobuje, že rozumové výkony dospívajících ještě nejsou na úrovni dospělého člověka. Pro adolescenci je příznačná velká intelektuální aktivita. Mladý člověk je chtivý nových poznatků, usilovně je shromažďuje a zejména třídí, systematizuje. Nové poznatky nepřijímá mechanicky, nepřijímá slepě autority, ale kriticky si je ověřuje a snaží se k nim zaujímat vlastní postoje a názory. Rád diskutuje, jak s vrstevníky, tak s dospělými, vede s nimi spory, v nichž projevuje bystrost, pohotovost, argumentaci na

---

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

náležitě formálně logické úrovni. Svůj poznatkový obzor si rozšiřuje z vlastní iniciativy prostřednictvím sebevzdělávání. Chce být rovnocenným partnerem svých rodičů a učitelů.

Adolescentovy úsudky jsou bystřejší, rychlejší, originálnější a přímočařejší, samozřejmě také ukvapenější.²⁷ (P.Říčan, s. 21).

V porovnání s předcházejícím vývojovým obdobím – dochází k jisté emocionální rovnováze a převaze pozitivních citů. Pubertu charakterizuje citová nevyrovnanost a labilita s převahou negativních citů, a pro adolescenty jsou příznačné radostné, příjemné, pozitivní city. Typický je další výrazný rozvoj vyšších citů, především etických a estetických. Zájmy chlapců a dívek jsou mnohostranné. Oproti předcházejícímu období se více ustalují, prohlubují a jsou reálnější. U adolescentů se intenzivně rozvíjí zejména zájmy o politické a společenské otázky a zájmy kulturně umělecké. Obnovená ladnost pohybu zvyšuje zájem o tanec, tělesná zdatnost a šikovnost zájem o sport. Na intenzitě neztrácejí ani čtenářské zájmy, ale mění se jejich zaměření. Období adolescence se svou touhou po originalitě, jedinečnosti a individuálním vyjádřením je příznivým stádiem k rozvíjení a formování tvořivosti (kreativity). Kreativita se může týkat všech aktivit, které dospívající realizuje. Pro výchovnou a preventivní práci to znamená vytvářet mládeži prostor a pochopení pro tvůrčí řešení a pro individuální sebevyjádření. Dále je třeba činnosti stimulovat a regulovat. Sociální vztahy adolescentů k dospělým se vyvíjejí v závislosti na tom, zda se ekonomicky osamostatnili, a často na tom, jak se k nim dospělí chovají. Jestliže jsou adolescenti ještě ekonomicky závislí na dospělých, zejména na rodičích, jejich vztahy jsou často konfliktní, protože je rodiče obvykle považují střídavě za dospělé, za děti a podle toho se k nim chovají. A tak ne jednou dochází k rozchodu dětí s rodiči. Uznávají-li dospělí osobnost člověka, umožňují-li mu projevit samostatnost, uplatňovat jeho ambice, respektují práva adolescenta svobodně se rozhodovat, potom se zpravidla vyvíjí mezi mládeží a dospělými kladný vztah. Je to vztah vzájemného respektování, kamarádského charakteru. Vysvětlení, argumenty a poučení adolescent přijímá, ale nesnáší memorování, podceňování, ironii a hrubé zacházení. Negativní zacházení dospělých prožívá jako urážku vlastního sebevědomí, vlastní osobnosti. Pro mladého člověka je vzor dospělého pořád ještě důležitý. Adolescent je už více tolerantní k chybám a k nedostatkům dospělých, je už „lidštvější“ při jejich posuzování, odsuzuje dospělé, jakmile zjistí rozpor mezi slovy a činy.

---

²⁷ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha : Panorama, 1989. 440 s. ISBN 80-7038-078-0.

Vztah k vrstevníkům se projevuje v kamarádských vztazích, které jsou v adolescenci hlubší a trvalejší než v pubertě a zpravidla se neomezují jen na jednoho až dva kamarády. V heterosexuálních vztazích dochází ke změnám, sexuální dospívání přináší mladému člověku dosud neznámé emocionální požitky. Utvářejí se milostné vztahy, vznikají první lásky, které většinou nemají dlouhé trvání. Vyskytují se i trvalejší vztahy, které někdy končí i manželstvím. Už v tomto vývojovém období dochází k pohlavním stykům. Někdy mívají za následek nepříjemné až tragické následky a vzpomínky (předčasné uzavírání manželství bez důkladného poznání partnera, interrupce apod). Neméně povážlivý je i jev sexuální laxnosti u části mládeže a promiskuita. Adolescent hledá svou identitu.

Hledání a vytváření identity není jen záležitostí adolescence, nýbrž celého života. Adolescence je však vrcholem zápasu o identitu a mít identitu znamená znát odpověď na otázku kdo jsem, znát sama sebe, rozumět svým citům, vědět kam patřím, kam směřuji, čemu doopravdy věřím. Znamená to jistotu sebou samým, zodpovědnost za své činy, realistické sebevědomí, znalost svých možností a mezí atd. Mladý člověk tak poznává sám sebe.

To přináší na jedné straně příjemná překvapení a na straně druhé zklamání, ztracení iluzí o sobě. Sebepoznání bývá spojeno s jednáním. Obvykle se zároveň „snaží nějaký být.“ Snaží se např. být mužní, proto třeba sportují, zkouší alkohol atd.. Hledat svou identitu znamená často experimentovat. To proto, aby cestou pokusu a omylu našli pravou cestu. Experimentuje se v erotickém životě, s náboženstvím, s drogami atd. „Identita já se může uskutečnit jen bezvýhradným a vážným uznáním výkonu mladistvého. Není –li mu dána možnost, aby se rozvíjel, nebo byl uznáván ve své identitě, pak se bude bránit a bojovat o své uskutečnění. Existují–li pochybnosti o vlastní identitě, pak dochází nezřídka ke kriminálním či psychickým epizodám. Mnoho mladistvých, kteří se nedokážou srovnat s přijatými rolemi, vnucenými jim neúprosnou standardizací, utíká. Prchají ze školy, z pracoviště do samoty, do skupin, do part, do kriminality, drogového prostředí“²⁸ (M. Fürst, s. 150).

---

²⁸ FÜRST, Maria. *Psychologie*. Olomouc : VOTOBIA, 1997. 12 s. ISBN 80-7198-199-0.

3.2. Vliv handicapu na průběh adolescence

Postižený člověk, který prochází obdobím adolescence se musí kromě běžných potíží spojených s vývojem vyrovnávat i s problémy souvisejícími s jeho postižením. V tomto období hledání nezávislosti často řeší svůj vztah k rodičům, kde často zasahuje jako negativní faktor reálná závislost, nutnost pomoci okolí apod.

Velmi důležitý význam má pro handicapovaného jedince vztah s vrstevnickou skupinou.

V knize *Psychologie handicapu* se píše: „Vrstevnické normy se v tomto období stávají pro dospívajícího závažnější než ty, které mu dosud předávala rodina. Pro postižené dítě je vrstevnické skupina stejně významná.“²⁹ (M. Vágnerová, str. 106).

Handicapem je však začlenění do skupiny podstatně komplikováno. Není nezvyklé, že postižení studenti středních škol jsou často ubytováni na internátech a vzdělávají se na školách poskytující vzdělávání osobám se specifickými potřebami. V tomto případě jsou sociální kontakty zpravidla omezeny na skupinu dětí stejně postižených.

U dětí, které vyrůstají v rodinách je pravděpodobnější jejich začlenění do volnějších vrstevnických skupin. V období puberty a dospívání – tedy v období zvýšených sociálních kontaktů, v období nových aktivit může být postižení přímou překážkou, nebo omezením pro které není dospívající přijímán do aktivit svými vrstevníky. A tak se handicapovaná mládež často vyrovnává s odmítáním. Skupina tzv. zdravých adolescentů je nepřijme, jsou okrajovými členy skupiny, popřípadě je s nimi manipulováno. Přijetí či nepřijetí postiženého adolescenta má zvláště v případě postiženého závažné důsledky pro jeho sebehodnocení.

V tomto období má také veliký význam vztah postiženého k svému postižení – přijetí či nepřijetí sama sebe. Je rozdíl, zda dítě je postiženo od narození či útlého věku, či postižení získalo v průběhu života. I volba povolání a s ním spojená příprava na něj je u handicapovaného jedince velice složitá. Handicapovaný jedinec má omezené možnosti výběru budoucího povolání, je limitován zdravotním postižením, dostupností či vybaveností školy. Ve volbě školy tak často nehraje roli zájem a zkušenosti jedince, ale právě dostupnost a připravenost školy vzdělávat osoby se specifickými vzdělávacími potřebami. Přitom pro postiženého jedince je adaptace velmi důležitá a měl by k ní dostat příležitost jak ve volbě povolání, tak i k začlenění do vrstevnických skupin.

---

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie, HADJ- MOUSSOVÁ, Zuzana, ŠTECH, Stanislav. *Psychologie handicapu*. [s.l.] : [s.n.], 1993. 115 s.

4. Školní metodik prevence

4.1. Metodik prevence ve školním systému

Na všech školách jsou ustanoveni metodici prevence. Většinou se jedná o učitele, kteří kromě své běžné vyučovací povinnosti vykonávají i tuto funkci. Není také nezvyklé, že funkci metodika vykonává výchovný poradce. Práci metodiků tak určitě negativně ovlivňuje vysoký počet vyučovacích hodin a další přidělované úkoly. Za tuto svoji činnost dostávají specializační příspěvek do max. výše 2 000 Kč / měsíc. Většinou však je příplatek nižší.

Tento systém se mi zdá nevhodný vzhledem k množství úkolů, které jsou na metodiky kladeny.

4.2. Vzdělání metodika prevence

V souladu s Vyhláškou 317/2005 sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků³⁰ byl na mnoha fakultách zahájen akreditovaný program – příprava metodiků prevence. Studium je čtyřsemestrální a končí obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí. Toto vzdělání, které poskytuje většina pedagogických a psychologických fakult je hrazeno. Cena za studium se pohybuje cca od 8 000 – 16 000 Kč. Většinou toto studium hradí zaměstnavatel z prostředků dalšího vzdělávání, ale není také výjimkou, že si ho buď celé, nebo zčásti hradí metodik sám. (Já sama jsem si toto studium hradila).

Mezi hlavní témata kurzů patří :

- Poradenské systémy a primární prevence ve školství - modely primární prevence u nás a ve světě, prevence v kontextu školy.
- Legislativní rámec pro práci školního metodika prevence - zákony o rodině, o návykových látkách, o ochraně osobních údajů, o ochraně veřejného zdraví, o výkonu ústavní péče, ochranné výchově a preventivní výchově ve školských zařízeních, zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, o vzdělávání všech stupňů, zákony o pedagogických pracovnících, o poskytování poradenství ve školách a o vzdělávání dětí se specifickými potřebami a dětí mimořádně nadaných. Změny zákonů, prováděcí předpisy, nařízení vlády a další související vyhlášky.

---

³⁰ Vyhláška 317/2005 sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků – viz příloha

- Primární prevence v podmínkách školy a její zařazení do školních poradenských služeb - standardy primární prevence, dokumentace školního metodika prevence, školní strategie pedagogicko-psychologického poradenství a další.
- Minimální preventivní program - tvorba, nácvik, volnočasové aktivity, evaluace preventivních programů, aktivity k udržení žádoucích postojů, ukázky alternativ, praktické rady a doporučení apod.
- Specifika role školního metodika prevence v systému práce školy - etické zásady, dvojí role, jak spolupracovat s managementem školy a ostatními členy pedagogického sboru, aplikace preventivního programu do systému školy, monitoring, osobní rozvoj pedagogů - motivace, podpora, profesní a osobnostní růst, prevence syndromu vyhoření, praktický trénink, vlastní zážitek.
- Systém primární prevence ve školství - strategie na všech úrovních, role krajského koordinátora, síť a podpora ostatních pracovišť, služby orientované na rizikové chování.
- Školní třída, její vedení a diagnostika - třída jako sociální skupina, vztahová síť školy, koheze, patologie, pozice a role žáka, diagnostika školní třídy, nástroje, metody, práce se školní třídou, projevy sociálně nežádoucích jevů ve třídě a jak s nimi pracovat.
- Komunikace v práci školního metodika prevence - umění naslouchat a vést rozhovor, komunikace s rodiči, základy komunikačních dovedností, etopedická diagnostika, poruchy chování, týrané a zanedbané dítě, LMD, zvládání agrese a jiných krizových situací, rodina a její vliv, strategie výchovy v rodinách, kulturní specifika rodin z jiného kulturního prostředí apod.
- Sociálně nežádoucí jevy - závislost na návykových látkách - závislost obecně, rizikové chování, příčiny, léčba, návykové látky, členění, intoxikace, první pomoc, zdravotní rizika, služby protidrogové prevence a léčby, následná péče a další.
- Sociálně nežádoucí jevy - šikana, gambling, xenofobie, rasismus, vandalismus, poruchy příjmu potravy, sekty a nová náboženství, sebepoškozování, zneužívání, týrání apod.
- Monitorování a evaluace primární prevence - metody shromažďování informací, jak pracovat s informacemi a daty v procesu, typy dotazníků apod.³¹

---

³¹ Programová nabídka pro další vzdělávání pedagogických pracovníků - NIDV

4.3. Úkoly školního metodika prevence

Úkoly školního metodika prevence jsou přesně vymezeny vyhláškou MŠMT č. 72/2005 sbírky o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.³² Jsou zde vyjmenovány standardní činnosti metodika prevence. Jsou rozděleny na metodické a koordinační činnosti, informační činnosti a poradenské činnosti. Jedná se o výchozí dokument, který přesně vymezuje postavení metodika prevence v systému poradenských služeb ve škole.

Metodické a koordinační činnosti

- 1) Koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy.
- 2) Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů.
- 3) Metodické vedení činnosti učitelů školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).
- 4) Koordinace vzdělávání pedagogů školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů.
- 5) Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasismu, xenofobie a dalších jevů, které souvisí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti.
- 6) Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v pedagogicko-psychologické poradně a s odbornými pracovišti (poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů.
- 7) Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů.

---

³² Vyhláška MŠMT č. 72 / 2005 sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních – viz příloha č. 3

8) Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů a zajištění těchto zpráv a informací v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.

9) Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.

Informační činnosti

1) Zajišťování a předávání odborných informací o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogům školy.

2) Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.

3) Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny, zdravotnická zařízení, policie, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce, organizace i jednotliví odborníci).

Poradenské činnosti

1) Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně nežádoucího chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).

2) Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.

3) Příprava podmínek pro integraci žáků s poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.³³

Z uvedeného výčtu povinností metodiků prevence je patrná náročnost funkce metodika prevence. Uvědomíme-li si, že toto musí zvládat nad rámec své běžné vyučovací povinnosti, předpokládá to velmi dobrou odolnost těchto lidí vůči stresu. Dále to předpokládá výborné komunikační a organizační schopnosti.

4.4. Minimální preventivní program

Minimální preventivní program (MPP) se opírá o zásady efektivní primární prevence, obsahuje systémové strategie a různorodé metody. Při tvorbě tohoto programu se musí vycházet z věkové kategorie pro kterou se program tvoří, ze současného stavu na střední škole a z možností školy.

Mezi dokumenty školy patří minimální preventivní program, který má být dostupný všem pedagogickým pracovníkům a zároveň všichni pedagogičtí pracovníci by se měli podílet na jeho tvorbě. Program se obměňuje a doplňuje v průběhu celého školního roku, podle toho jaká je v oblasti sociálně patologických jevů ve škole situace.

Preventivní programy mohou být buď jednorázové, nebo dlouhodobé. Výhodou jednorázových aktivit je to, že mohou pružně reagovat na situaci ve škole. Zařazení vhodných besed či komponovaných pořadů, pokud to situace vyžaduje je žádoucí, ale bez dlouhodobé strategie většinou nemají žádný efekt. Dlouhodobé programy se více zaměřují na společenské problémy a na upevňování postojů k zdravému životnímu stylu.

1) V záhlaví MPP se uvádí:

Název programu

Údaje o škole

Zodpovědná osoba – za realizaci MPP je vždy zodpovědný ředitel školy , organizace a metodik prevence

2) Popis současného stavu

---

³³ Vyhláška MŠMT č. 72 / 2005 sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Při tvorbě plánu metodik musí vycházet ze současného stavu. Na střední škole je to obtížné, neboť cca 20 – 30 % žáků jsou čerstvě přijatí a metodik prevence o nich nic neví, neví jakou sociální skupinu společně vytvoří, jaké problémy bude řešit.

Zjišťování proto probíhá ve dvou rovinách:

Depistáž studentů prvního ročníku - mnoho středních škol na začátku školního roku s těmito studenty absolvuje psychologicko poznávací kurzy. Je vhodné, když tento kurz vede školní psycholog. Žáci se mohou na těchto kurzech „otevřít“ a psycholog může zachytit první vztahové problémy. U žáků, kteří mají zájem provede psycholog osobnostní test, který později s žáky vyhodnotí. Metodik prevence zde pomocí anonymních dotazníků, ankety či rozhovoru může zjistit základní sociální problémy a vztah studentů např. k návykovým látkám.

Tyto dotazníky však mají pouze orientační charakter. Mnoho žáků se bojí odpovídat pravdivě. Na střední škole, kde pracuji používáme dotazník, který jsme sami vytvořili. Tento dotazník obměňujeme podle potřeb. Pro zajímavost přikládáme dotazník³⁴ ze školního roku 2008/2009. Depistáž studentů ostatních ročníků - u těchto studentů metodik analyzuje stav, který byl v minulém školním roce. Pokud opakovaně řešil např. alkohol ve škole, zařadí do programu více aktivit zaměřených na tuto oblast. Je dobré, když na začátku školního roku si jednotlivě pozve ty žáky, které měl minulý školní rok v péči a orientačním rozhovorem zjistí, zda bude třeba si je v péči ponechat, či je problém již vyřešen.

3) Zdůvodnění potřebnosti programu

Toto zdůvodnění vychází z popisu současného stavu a jsou zde definovány konkrétní potřeby školy

4) Vymezení cílové populace

V programu se přesně vymezí cílová populace, o jaké žáky se jedná, jaká mají specifika. Při tvorbě se nesmí zapomenout na to, že mezi cílovou skupinu patří i pedagogičtí pracovníci.

---

³⁴ Dotazník k analýze sociálně patologických jevů pro žáky střední školy – viz příloha č. 5

5) Způsob realizace MPP a popis jednotlivých akcí

Zde se stanovují cíle, které se rozčleňují na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Patří sem jednotlivé aktivity školy - zajištění besed, exkurzí, školení, volnočasových aktivit a také spolupráce s jinými institucemi (Policíí ČR, neziskovými organizacemi apod.).

6) Metody a formy realizace aktivit

Tyto metody se musí rozdělit do tří rovin. Práce s pedagogy vyžaduje jiné metody než práce s žáky a než práce s rodiči. Pedagogy je vhodné motivovat a přesvědčovat o funkčnosti prevence. Bez pedagogů není možné preventivně působit. Na každé pedagogické radě, by pedagogové měli být seznámeni s aktuálním stavem v oblasti prevence a probíhajícími preventivními aktivitami školy. Pokud některý z pedagogů absolvoval školení v dané oblasti, je vhodné, aby své postřehy a dojmy sdělil pedagogickému sboru. Při práci s žáky by prevence měla probíhat v rámci osnov jednotlivých předmětů či bloků výuky a v rámci sociálních vztahů ve třídách či skupinách. Je nutné, aby na školách pro žáky i jejich rodiče měla fungovala poradenská centra. Velký důraz je třeba klást i na mimoškolní a volnočasové aktivity. Sem můžeme zařadit lyžařské a sportovní kurzy, výměnné pobyty, školní výlety, ale i návštěvy kulturních zařízení, slavností apod. Při jednání s rodiči musíme mít vždy na paměti společný zájem, a tím je daný žák. Je třeba si uvědomit, že rodiče a učitelé nejsou soupeři. Čím více se rodiče podílí na aktivitách školy – den otevřených dveří, besedy, rodičovské schůzky, společné sportovní aktivity apod., tím je spolupráce efektivnější.

7) Měření efektivity

Efektivita primární prevence na školách je obtížně vyhodnotitelná, neboť na žáky působí mnoho faktorů, které se nám ne vždy podaří zachytit. Kritéria efektivního programu pro školy jsou zpracována v knize *Problémy s návykovými látkami (Nešpor, Scémy)*³⁵. Dle nich mezi nejdůležitější kritéria lze zařadit toto:

- program odpovídá věku
- program je interaktivní
- program zahrnuje větší část žáků
- program zahrnuje získávání sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život

---

³⁵ NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav, PERNICOVÁ, Hana. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí časná a krátká intervence*. Praha : Sportpropag a.s., 1998. 104 s.

- program využívá pozitivní modely a bere v úvahu místní specifika
- program je soustavný a dlouhodobý
- program je reprezentován kvalifikovaně a důvěryhodně
- program je komplexní a využívá více strategií
- program počítá s komplikacemi a nabízí možnosti jejich řešení

Efektivitu programu můžeme zjistit sociometrickým šetřením, které můžeme provádět u jednotlivých tříd každý rok. Dále si ji můžeme ověřit na základě získaných dovedností, vědomostí a postojů žáků. K měření efektivity také můžou pomoci statistická data, ankety. S výsledky by měl být seznamován celý učitelský sbor na pedagogických radách.

8) Supervize programu

Prioritou supervize je profesionální rozvoj pracovníků, pomáhá rozšiřovat jejich dovednosti. Může být přínosem při řešení těžkých případů. V případě minimálních preventivních programů může poukázat na nevhodné prvky programu, popřípadě se může podílet na jejich odstranění. Supervizorem může být odborník z problémové sféry, ale může to být i kolega. Účast na supervizních setkáních přináší nové poznatky do dané problematiky. V minimálních programech by měl být uveden supervizor a mělo by být také uvedeno, jak často a jakou formou budou supervize probíhat.

Tato supervize může být zasahující, přípravná či průběžná.³⁶

9) Rozpočet programu

V mnoha programech jsou uvedeny aktivity, které předpokládají finanční zatížení. Program by měl uvádět, jakou formou budou tyto prostředky získávány. Může jít o spoluúčast žáků, o účast grantového řízení či o finance z rozpočtu školy.

10) Hodnocení programu

Toto hodnocení je velmi důležité pro tvorbu programu na nový školní rok. Je vhodné hodnocení provádět průběžně, např. k čtvrtletním pedagogickým radám. Měla by zde být zodpovězena otázka, zda bylo dodrženo cílů, jaké inovace je zapotřebí provést, zda finanční prostředky byly efektivně vynaloženy. Na tvorbě hodnocení by se měli podílet všichni pedagogičtí pracovníci, kteří by měli být s výsledky seznámeni. Konečné vyhodnocení

---

³⁶ MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.

programu je v kompetenci metodika prevence, který výsledky odevzdává řediteli škol, popř. pedagogicko – psychologické poradně. Hodnocení minimálního preventivního programu se také zařazuje do výročních zpráv škol.

V příloze č.7 přikládám minimální preventivní program , který jsem vytvořila pro Střední školu A. Klara³⁷

---

³⁷ Příloha č 7 - minimální preventivní program střední školy A. Klara, Praha

5. Empirická sonda

5.1. Téma a cíl šetření

V teoretické části diplomové práce byly na základě studia odborné literatury popsány sociálně patologické jevy. Byla zde zmíněna úloha prevence a popsána práce metodika prevence, který by měl být garantem řešení sociálně patologických jevů na školách.

Pro tvorbu empirické sondy diplomové práce jsem zvolila kvantitativní výzkum s explorativní metodou sběru dat s typem kombinovaného dotazníku. V tomto výzkumném projektu bych chtěla zmapovat současnou situaci v oblasti prevence sociálně patologických jevů na středních školách v Praze. Zaměřila jsem se na oblast metodiků prevence. Zajímá mě, zda jsou na středních školách jmenováni, zda jsou pro svoji oblast vzdělání a jaké okruhy sociálně patologických jevů řeší, zda je řeší sami či v součinnosti pedagogického sboru. Tato problematika mě zajímala jak na středních školách pro běžnou populaci, tak na školách zabývajících se vzděláváním žáků se specifickými vzdělávacími potřebami.

Stanovila jsem si tyto předpoklady, které se mi pomocí získaných dat potvrdí či vyvrátí.

1. Na většině pražských středních škol jsou metodici prevence vzděláni v akreditačním studiu.
2. Metodici prevence věnují své činnosti průměrně tři hodiny týdně bez ohledu na typ střední školy.
3. Mezi nejčastěji řešené sociálně patologické jevy patří tabakismus, a to jak ve školách poskytujících vzdělání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, tak na středních školách běžného typu.
4. Záškoláctví – jako jeden ze sociálně patologických jevů bývá ve 30- 40 % důvodem k ukončení studia.

5.2. Základní soubor a vzorek

Základním souborem pro tuto empirickou sondu budou střední školy v Praze. Důvodem tohoto výběru je to, že Praha, jako každá metropole, má specifické postavení v četnosti, výskytu a řešení sociálně patologických jevů.

Oslovila jsem jak střední školy zabývající se vzděláváním osob se specifickými vzdělávacími potřebami, tak střední školy běžného typu.

K stanovení velikosti vzorku jsem vzala v úvahu počet středních škol v hlavním městě.

Počet škol hlavního města jsem zjistila na internetových stránkách Ústavu pro informace ve vzdělávání.³⁸ Počet škol středních škol v roce 2008 je podle těchto stránek dvěstětřináct. Adresy škol jsem zjistila pomocí internetového vyhledavače www.seznam.cz. V tomto vyhledávači jsem našla sto škol, které splňují podmínky základního souboru.

Jako vzorek jsem oslovila metodiky prevence, výchovné poradce. Oslovila jsem sto středních škol v Praze. Oslovený vzorek činí 46,97 % ze základního souboru.

Jednotlivé školy, jejich metodiky prevence jsem oslovovala telefonicky, osobně či e-mailem. Návratnost dotazníků byla 24 %, tj. 24 dotazníků. Porovnám - li počet navrácených dotazníků se základním souborem, vzorek sebraných dat zastupuje 11,26 % ze základního souboru.

Názvy jednotlivých zařízení záměrně zamlčuji s ohledem na zachování určité míry anonymity, kterou jsem jim v dotaznících slíbila. Jejich zveřejnění by nemělo vliv na zjištěné výsledky. Nejvíce dotazníků se mi vrátilo ze školení metodiků prevence, kterého jsem se účastnila. Malou návratnost zejména dotazníků posílaných elektronicky si vysvětluji zaneprázdněním metodiků a neosobním kontaktem.

V tabulce č. 1 je zobrazen poměr mezi počtem mužů a žen, kteří odpovídali v této výzkumné sondě.

Tabulka č. 1

Počet mužů	1
Počet žen	23

---

³⁸ *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. [2008] [cit. 2008-12-01]. Dostupný z WWW: <www.uiv.cz>.

Tabulka ukazuje, že žen bylo 23 a muž byl pouze 1. I tato sonda potvrzuje reálnou feminizaci našeho školství.

5.3. Výzkumná technika

Pro vyvrácení, či potvrzení zvolených předpokladů jsem si ze soustavy metod a technik empirického výzkumu zvolila jednu z explorativních metod – dotazník. Tuto nejpoužívanější pedagogicko -výzkumnou techniku jsem si zvolila vzhledem k její dostupnosti. Výhodu spatřuji v možnosti oslovení většího počtu respondentů a snadnost vyhodnocení. Musím však respektovat nevýhodu této techniky pracující s dotazníkem, a tou je validita.

J.Pelikán uvádí, že respondent nemusí vždy odpovídat pravdivě, zejména u otázek intimnějšího charakteru se může odpovědi zcela vyhnout, nebo jí vědomě či podvědomě stylizovat.³⁹

V dotazníku jsem volila jak uzavřené otázky, tak i otázku otevřenou, která dává respondentovi prostor pro samostatné vyjádření .

5.4. Interpretace a hodnocení zjištěných výsledků

Dotazníky byly vyhodnocovány ve vztahu k stanoveným cílům a předpokladům.

Předpoklad č. 1

Otázku číslo 1, 2 a 3 jsem položila s cílem ověřit si předpoklad č. 1. **Na většině pražských středních škol jsou metodici prevence vzdělání v akreditačním studiu.**

K tomu posloužily otázky v dotazníku

otázka č.1

Je na vaší škole funkce metodika prevence oddělena od funkce výchovného poradce ?

Na výběr byly tyto možnosti :

- a) ano
- b) ne

---

³⁹ PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

otázka č. 2

Jaké vzdělání určené pro metodiky prevence jste absolvovali?

Na výběr byly tyto možnosti :

- a) akreditační kurz v rozsahu 250 hodin
- b) školení metodiků v rozsahu do 50 hodin
- c) školení metodiků v rozsahu do 100 hodin
- d) zatím bez vzdělání

otázka č. 3

V jaké výši je Vám přiznán specializační příplatek za práci metodika prevence ?

na výběr byly tyto možnosti

- a) v plné výši 2000 Kč
- b) ve výši do 1000 Kč
- c) ve výši do 1500 Kč
- d) jste hodnocení jiným způsobem (odměny, osobní ohodnocení)

Dílní vyhodnocení otázky číslo 1

Tabulka č. 2

	<i>Funkce oddělena</i>	<i>Funkce sloučena</i>
Počet metodiků	11	13
Z toho na SŠ (handicap)	6	0

Vyhodnocení

I když metodický pokyn doporučuje oddělit tyto dvě funkce, na většině oslovených škol jsou stále sloučeny. Do přílohy jsem zařadila vyhlášku MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve které jsou přesně definovány činnosti výchovného poradce a metodika prevence. Při jejich srovnání zjistíme, že náplň jejich práce se liší. Výchovný poradce se věnuje zejména kariérovému poradenství, podílí se na diagnostice speciálních vzdělávacích potřeb, vytváří podmínky pro integraci žáků se zdravotním postižením. Náplň metodika prevence je koordinace a tvorba preventivního programu školy, realizace projektů zaměřených na prevenci sociálně patologických jevů, koordinace vzdělávání pracovníků

školy v uvedené oblasti. Je tedy s podivem, na kolika školách jsou tyto funkce sloučeny. Připomínám, že výchovný poradce má mimo to i přímou vyučovací povinnost. Je předpoklad, že slučování těchto funkcí vede k přetížení výchovných poradců, což může mít za následek i jejich náchylnost ke stresu.

Negativní situace může být způsobena i tím, že na školách nepůsobí pracovníci, kteří jsou v problematice prevence vzdělání. Automaticky pak práce metodika přejde na výchovného poradce, který je alespoň z části v problematice prevence vzdělán ve svém akreditačním programu.

Další důvod slučování těchto funkcí můžeme hledat ve vedení školy, které se neřídí doporučením MŠMT, nemá na vzdělání metodiků finanční prostředky nebo vhodně nepodporuje své pracovníky v kariérním růstu.

Z tabulky dále vyplývá, že na všech školách poskytujících vzdělání žákům se specifickými vzdělávacími potřebami v mém vzorku je metodik prevence oddělen od výchovného poradce. Tento potěšující fakt si zdůvodňuji tím, že vedení těchto škol má zkušenosti a daleko více si uvědomuje nutnost a potřebu specializace.

Navrhovaná řešení

- a) legislativní opatření - zákonnou normou oddělit funkce metodika prevence od funkce výchovného poradce
- b) opatření škol - více využívat stávající legislativu
- podporovat kariérní růst pedagogických pracovníků
- motivovat pedagogické pracovníky ke studiu

Dílčí vyhodnocení otázky číslo 2

Tabulka č. 3

	<i>Akreditační kurz (a)</i>	<i>Školení (b,c)</i>	<i>Bez vzdělání (d)</i>
Počet metodiků	6	4	14
Z toho na SŠ (handicap)	4	1	1

Vyhodnocení

Pouze v šesti případech měl metodik prevence předepsané vzdělání – akreditační kurz v rozsahu 250 hodin. Ve čtyřech případech absolvoval školení v rozsahu sta hodin. Čtrnáct pracovníků vykonává metodickou činnost bez jakéhokoliv vzdělání zaměřeného na tuto oblast. Větší vzdělanost se ukazuje na školách, které se zabývají vzděláváním žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Může to být způsobeno tím, že na většině těchto škol pracují speciální pedagogové, kteří již jednou specializačním studiem prošli, a uvědomují si více nutnost profesionálního vhledu na různé zvláštnosti a exesy žáků.

Dvaceti pěti procentní vzdělanost v této oblasti je velmi nízká. Toto zjištění je velmi alarmující jak pro vedení škol, tak i pro veřejnost. Důvodem mohou být vysoké finanční nároky na kvalifikační studium. Další vzdělávání pedagogických pracovníků se na všech školách odvíjí od objemu finančních prostředků, které jsou do škol vkládány. Jako příklad mohu uvést střední školu, kde pracuji. Na vzdělávání pedagogů bylo pro rok 2008 vyčleněno 15 000 Kč. Což je při počtu 58 pedagogických pracovníků velmi málo. Ceny akreditačních kurzů se pohybují v průměru kolem 15 000 Kč. Málo pedagogů je ochotno si tento kurz platit ze svých vlastních prostředků. Dalším důvodem může být i to, že vedení škol dlouhodobé vzdělávání pedagogických pracovníků z organizačních důvodů nepodporuje.

V době, kdy pracovník studuje, musí za něj najít náhradu. Absence pedagoga může přinést i změnu rozvrhu či zrušení části výuky. Posledním důvodem může být také nezájem z řad pedagogických pracovníků. Funkci metodika prevence vykonává učitel nad rámec běžné vyučovací povinnosti. Může se pak snadno dostat do sporu s kolegy, rodiči, studenty. Náročnost při skloubení role učitele s rolí metodika může být příčinou stresu.

Navrhovaná řešení

- a) legislativní opatření
  - činnost metodika podmínit jeho vzděláním
  - povinnost školám toto studium hradit
  - úprava přímé vyučovací povinnosti metodiků
- b) opatření škol
  - vhodnou motivací zvýšit zájem o toto studium
  - hradit toto studium z prostředků školy
  - účastnit se grantového řízení s cílem sehnat finanční prostředky na toto vzdělávání.
  - uvolňovat pracovníky na toto studium
  - zlepšit pracovní podmínky pro vykonávání této funkce

Dílčí vyhodnocení otázky číslo 3

Tabulka č. 4

	<i>2 000 Kč</i>	<i>do 1500 Kč</i>	<i>do 1000Kč</i>	<i>jiný způsob</i>
Počet metodiků	2	3	1	18
Z toho na SŠ (handicap)	1	2	1	1

Z tabulky vyplývá, že specializační příspěvek mají v plné výši přiznání pouze dva metodici prevence. Jiným způsobem je hodnoceno osmnáct ostatních. V metodickém pokynu se říká, že specializační příplatek lze poskytnout pouze při plném vzdělání, tj. absolvování akreditovaného kurzu. Z vlastní zkušenosti vím, že ředitelka mé školy o přidělení tohoto příspěvku do rozpočtu školy musela požádat.

Je tedy vyloučené, aby příspěvek získal metodik bez potřebného vzdělání.

V metodickém pokynu se doporučuje přiznat metodikům prevence specializační příspěvek do max. výše 2 000 Kč. Jiným způsobem lze pracovníka hodnotit ve školství pouze formou mimořádné odměny či osobním ohodnocením. Tyto prostředky jsou však vázány na přidělení finančních prostředků od zřizovatele a mohou v průběhu školního roku kolísat, přestože metodik svoji činnost vykonává nepřetržitě.

Navrhovaná řešení :

- a) legislativní opatření   souvisí se vzděláním metodiků prevence
   přidělení finančních prostředků na školy
- b) opatření škol   vyčlenit finanční prostředky na odměňování metodika
   možnost uzavírat dohody o provedení práce
   účastnit se grantového řízení⁴⁰

⁴⁰ www.msmt.cz/strukturalni-fondy/op-vpk-obdobi-2007-2013

Vyhodnocení :

Můj předpoklad, **že na většině pražských středních škol jsou metodici prevence vzděláni v akreditačním studiu, se nepotvrdil.** Musím bohužel konstatovat, že vzdělanost je 25 %, a tedy 75 % metodiků prevence nemá potřebné vzdělání.

Předpoklad č. 2

Můj další předpoklad zněl: **Metodici prevence věnují své činnosti průměrně tři hodiny týdně bez ohledu na typ střední školy.**

K jeho ověření mi posloužila otázka, která měla v dotazníku číslo 4. Jako doplňující , k tomuto problému jsem zvolila i otázku č. 5, která mapuje přibližný počet studentů, které mají metodici na starosti.

Otázka číslo 4 zněla

Kolik hodin týdně své funkci metodika prevence průměrně věnujete ?

Na výběr byly tyto možnosti :

- a) 1 hodinu
- b) 2 hodiny
- c) 3 hodiny
- d) 4 hodiny
- e) 5 hodin
- f) více hodin .....

Dílčí vyhodnocení otázky č. 4

Ze zjištěných údajů vyplývá, že průměrná doba, kterou metodik věnuje své preventivní činnosti, je 3,20 hod týdně.

Tabulka č. 5

Počet hodin	1	2	3	4	5
Počet metodiků	1	4	10	7	2
Z toho na SŠ (handicap)	0	2	3	1	0
průměr	3,20 hod / týden				

Zajímal mě i poměr pracovní doby středních škol poskytujících vzdělání žákům se specifickými vzdělávacími potřebami a škol běžných.

Výsledky pro přehlednost uvádím v následující tabulce

Tabulka č. 6

	Škola pro handicapovanou mládež	Běžný typ školy
Průměrný čas	2,83	3,33

V mé výzkumné sondě vychází, že metodici prevence na běžném typu škol věnují své práci o 0,5 hod více než metodici poskytující vzdělání žákům se specifickými vzdělávacími potřebami. Důvodem může být větší počet studentů na středních školách pro běžnou populaci. V tabulce číslo 6 uvádím počty studentů, které mají metodici na starosti. Další důvod vidím i ve vzdělání metodiků, které, jak vyplývá z předchozí otázky, je na školách pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami větší.

Vezmu -li v úvahu, že metodik prevence svoji činnost vykonává nad rámec běžné vyučovací povinnosti, nad rámec práce třídního učitele, v době, kdy učitelé středních škol tvoří školní vzdělávací programy, je z hlediska metodika prevence doba věnovaná prevenci vysoká.

Z pohledu potřebnosti prevence se jeví nedostačující.

Pomocná otázka č. 5 zněla

Jaký je počet žáků vaší školy ?

Na výběr byly tyto možnosti :

- a) do 100 žáků ..... prosím o přibližný počet .....
- b) 100 – 250 žáků .....prosím o přibližný počet .....
- c) 250 – 400 žáků .....prosím o přibližný počet .....
- d) 400 – 500 žáků .....prosím o přibližný počet .....
- e) více žáků ..... prosím o přibližný počet .....

Dílčí vyhodnocení otázky č. 5

Uvedené výsledky jsem zaznamenala do tabulky č. 6. Upozorňuji, že se jedná o přibližné počty žáků. Školy zabývající se vzděláváním žáků se specifickými vzdělávacími potřebami jsem v tabulce barevně odlišila. Školy jsem seřadila podle počtu žáků a očíslovala čísla 1 - 24.

Tabulka č. 6

Škola	Počet žáků	Škola	Počet žáků	Škola	Počet žáků	Škola	Počet žáků
1	87	7	284	13	450	19	575
2	120	8	350	14	450	20	620
3	186	9	390	15	500	21	650
4	200	10	395	16	500	22	800
5	250	11	426	17	553	23	860
6	250	12	450	18	550	24	1 200

Z uvedené tabulky můžeme vypočítat průměr žáků připadajících na jednoho metodika prevence, a to jak na školách poskytující vzdělávání žákům se specifickými vzdělávacími potřebami, tak na běžných středních školách . Výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 7.

Tabulka č. 7

	Průměrný počet žáků
Běžné střední školy	554
Střední školy pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami	188

Vyhodnocení

Výzkumný předpoklad číslo 2 - **Metodici prevence věnují průměrně 3 hodiny týdně své činnosti bez ohledu na typ střední školy, se potvrdil.**

Předpoklad č. 3

Další empirický předpoklad zněl: **mezi nejčastěji řešené sociálně patologické jevy patří tabakismus, a to jak školách poskytujících vzdělání žákům se specifickými vzdělávacími potřebami, tak na středních školách běžného typu.**

K jeho potvrzení či vyvrácení jsem použila v dotazníku otázku č. 6 a 7.

Otázka číslo 6 zněla :

Které ze sociálně patologických jevů vnímáte jako největší problém vaší školy?
(zakroužkujte prosím 3 z uvedených jevů)

Na výběr byly tyto možnosti :

- šikana
- záškoláctví
- násilí v rodině
- patologické hráčství
- závislost na počítačových hrách
- vandalismus
- graffiti
- sebepoškozování
- mentální anorexie, bulimie
- sekty
- alkohol
- kouření cigaret
- drogy
- kriminalita

Dílčí vyhodnocení otázky č. 6

Tato otázka by měla ukázat, které sociálně patologické jevy jsou vnímány metodiky jako problém. Každý z metodiků měl označit tři nejčastěji řešené sociálně patologické jevy. Za každou označenou odpověď byl přiřazen jeden bod a výsledky jsou znázorněny v následující tabulce.

Tabulka č. 8

	Počet metodiků	Z toho na SŠ (handicap)
Šikana	13	4
Záškoláctví	12	4
Násilí v rodině	0	0
Patologické hráčství	0	0
Závislost na počítačových hrách	0	0
Vandalismus	0	0
Graffiti	0	0
Sebepoškozování	0	0
Mentální anorexie, bulimie	0	0
Sekty	0	0
Alkohol	13	1
Kouření cigaret	23	6
Drogy	8	1
Kriminalita	0	0

Metodici prevence vnímají jako největší problém kouření cigaret . V tom se shodli metodici běžných škol, i ze škol věnujících se vzdělávání studentů s handicapem. Na druhém místě se umístila šikana a zneužívání alkoholu. Dále je jako problém vnímáno záškoláctví a zneužívání drog.

Otázka č. 7 zněla :

Které z těchto patologických jevů jste řešili v období jednoho roku?

Na výběr byly tyto možnosti :

a) šikana	ano - ne
b) záškoláctví	ano - ne
c) násilí v rodině	ano - ne
d) patologické hráčství	ano - ne
e) závislost na počítačových hrách	ano - ne
f) vandalismus	ano - ne
g) graffiti	ano - ne
h) sebepoškozování	ano - ne
i) mentální anorexie, bulimie	ano - ne
j) sekty	ano - ne
k) alkohol	ano - ne
l) kouření cigaret	ano - ne
m) drogy	ano - ne
n) kriminalita	ano - ne

Tato otázka přináší přehled sociálně patologických jevů, které byly za poslední rok řešeny metodiky na jejich školách.

Dílčí vyhodnocení otázky č. 7

Nejčastějším sociálně patologickým jevem, který byl řešen, byl tabakismus. V teoretické části 1.2. se problému tabakismu věnují. Až na jeden případ metodici prevence vnímají tabakismus jako vážný problém a také ho ve všech případech řeší, a to na obou typech škol.

Příčinou tohoto problému může být snadná dostupnost cigaret. Studenti často vidí model tabakismu i ve svých rodinách. Společnost i školy mají určitou toleranci ke kouření. V Praze jsou školy, které umožňují studentům o velkých přestávkách opouštět školu, a mimo ni kouřit. Od studentů si nechají podepsat, že za ně v době přestávky nenesou odpovědnost, a pak učitelé chodí kolem těchto i neplnoletých studentů nevšímavě. V horším případě si učitelé se svými studenty chodí „zakouřit“.

Kromě kouření téměř každá škola řeší zneužívání alkoholu a šikanu. Školy se také často potýkají ze zneužíváním drog a kriminalitou. Tuto problematiku popisují v kapitole

1.2. - Typologie sociálně patologických jevů. Vyhodnocení této otázky mapuje tabulka č.9

Tabulka č. 9

	Počet metodiků	Z toho na SŠ (handicap)
Šikana	10	5
Záškoláctví	23	6
Násilí v rodině	1	0
Patologické hráčství	0	0
Závislost na počítačových hrách	2	0
Vandalismus	10	1
Graffiti	1	1
Sebepoškozování	2	0
Mentální anorexie, bulimie	1	0
Sekty	0	0
Alkohol	22	5
Kouření cigaret	24	6
Drogy	10	4
Kriminalita	12	3

Navrhovaná řešení

- a) legislativní opatření   omezení tabakismu na veřejnosti
- b) opatření škol   využívat legislativní opatření týkající se kouření⁴¹
nulová tolerance k neplnoletým studentům – informace rodičům
besedy s odborníky
nabízet žákům kontakty na lékaře, poradny

⁴¹ Zákon č. 379/2005 Sb. O opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami.

Vyhodnocení

Výzkumný předpoklad č. 3: **Mezi nejčastěji řešené sociálně patologické jevy patří tabakismus a to jak ve školách poskytujících vzdělání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, tak ve středních školách běžného typu, se potvrdil.**

Předpoklad č. 4

Poslední výzkumný předpoklad zněl: **Záškoláctví – jako jeden ze sociálně patologických jevů bývá ve 30 - 40 % důvodem k ukončení studia**

K potvrzení, či vyvrácení tohoto předpokladu jsem použila otázku č. 8 a 9 .

Otázka č. 8 zněla :

Pokud jste řešili záškoláctví , můžete charakterizovat jeho nejčastější příčiny na vaší škole ?

na výběr byly tyto možnosti :

- a) školní neúspěšnost
- b) strach ze spolužáků
- c) špatné rodinné prostředí
- d) trávení času s vrstevníky (bez páchání sociálně patologických jevů)
- e) sociálně patologické jevy (zneužívání drog, krádeže apod.)

Tato otázka poukazuje na nejčastější příčiny záškoláctví.

Tabulka č. 10

	neúspěšnost	strach	rodina	vrstevníci	soc. pat. jevy
Počet metodiků	1	0	1	18	4
Z toho na SŠ (handicap)	0	0	0	5	1

Jako nejzávažnější příčina záškoláctví bylo uvedeno v osmnácti případech trávení času s vrstevníky bez páchání sociálně patologických jevů. Tuto možnost odpovědi jsem zařadila se záměrem zamyšlení se nad formulací a obsahovou náplní této otázky. Záškoláctví je samo

o sobě sociálně patologickým jevem. Očekávala jsem v poslední otevřené otázce reakci metodiků. Ve čtyřech případech jsou sociálně patologické jevy spojeny se záškoláctvím. Školní neúspěšnost a špatné rodinné prostředí se v mé sondě objevují pouze jednou.

Na tuto otázku navazovala otázka č. 9

V kolika procentech bývá u vás důvodem k ukončení studia záškoláctví ?

Na výběr byly tyto možnosti:

- a) do 5 %
- b) v 10 - 20 %
- c) ve 20 - 30%
- d) v 30 - 40 %
- e) ve 40 - 50%
- f) více jak 50 %

Výsledkem této otázky je odpověď, v kolika procentech je záškoláctví důvodem k ukončení studia na oslovených školách.

Tabulka č. 11

%	do 5%	10 – 20	20- 30	30 - 40	40 -50	více jak 50 %
Počet metodiků	2	3	1	14	4	0
Z toho na SŠ (handicap)	1	0	1	1	2	0

Záškoláctví žáků je sociálně patologický jev, který v sobě často ukrývá jevy jiné a tak o důvodu ukončení studia můžeme pouze spekulovat. Z tabulky je patrné, že na většině škol se záškoláctví pohybuje v rozmezí 30 – 50 %. Toto číslo je poměrně vysoké a mělo by nás nutit více hledat příčiny záškoláctví a pomáhat je odstranit. Důvody záškoláctví zmiňuji v teoretické části v kapitole 1.2. Řešením také může být větší individuální práce s jednotlivci, zjišťování příčin a spolupráci s rodinou a odborníky se podílet na jejich odstranění.

Vyhodnocení

Výzkumný předpoklad č.4 : **Záškoláctví – jako jeden ze sociálně patologických jevů bývá ve 30- 40 % důvodem k ukončení studia, se potvrdil.**

Další otázky mého dotazníku

Otázka číslo 3, 4 neměla pro moji empirickou sondu výpovědní hodnotu. Přesto je jejich vyhodnocení zajímavé.

Otázka číslo 10

Minimální preventivní program vypracováváte :

Na výběr byly tyto možnosti

- a) na každý školní rok zvlášť
- b) máte strategii na více let dopředu

Minimální preventivní program je dokument, ze kterého má prevence na školách vycházet. Tato otázka má zmapovat, zda školy volí strategii prevence na více let dopředu, či dokument tvoří na každý rok zvlášť.

Tabulka č. 12

	Roční zpracování	Dlouhodobá strategie
Počet metodiků	23	1
Z toho na SŠ (handicap)	6	0

Z tabulky vychází že až na jeden případ se školy řídí nařízením MŠMT a dokument vypracovávají na každý školní rok zvlášť. Mohou tak lépe reagovat na aktuální problémy.

Otázka číslo 11

Na tvorbě preventivního programu se podílíte

Na výběr byly tyto možnosti

- a) většinou sám / sama
- b) s vedením školy
- c) s kolegy

Tato otázka má pro mě výpovědní hodnotu o tom, zda je preventivní program vypracováván v součinnosti celého pedagogického sboru, či je záležitostí jednotlivce.

Tabulka č.13

	sami	S vedením školy	S kolegy
Počet metodiků	15	8	1
Z toho na SŠ (handicap)	4	1	1

I když minimální preventivní program má vznikat v součinnosti celého pedagogického sboru, je tomu tak pouze v jediném případě. V osmi případech se na tvorbě podílí vedení školy. Patnáct metodiků tvoří tento program samo.

Otázka číslo 12

Pokud chcete k uvedené problematice – vzdělávání, hodnocení a práci metodika uvést pár poznatků, budu ráda

Poslední otázka dotazníku je otevřená. Dává prostor metodikům prevence k vyjádření vlastních poznatků k dané problematice. Této možnosti nevyužil ani jeden respondent.

Důvod vidím v neosobním kontaktu, snaže mít dotazník co nejdříve vyplněný, v neochotě sdělovat osobní pocity a v nadměrném vytížení metodiků.

5.5. Shrnutí výzkumné sondy

Stanovila jsem si tyto předpoklady :

- 1 Na většině pražských středních škol jsou metodici prevence vzdělání v akreditačním studiu.
- 2 Metodici prevence věnují průměrně tři hodiny týdně své činnosti bez ohledu na typ střední školy.
- 3 Mezi nejčastěji řešené sociálně patologické jevy patří tabakismus, a to jak ve školách poskytujících vzdělání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, tak na středních školách běžného typu.
- 4 Záškoláctví – jako jeden ze sociálně patologických jevů bývá ve 30- 40 % důvodem k ukončení studia

Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č.

- 1 Na většině pražských středních škol jsou metodici prevence vzdělání v akreditačním studiu, **se nepotvrdil**
- 2 Metodici prevence věnují průměrně tři hodiny týdně své činnosti bez ohledu na typ střední školy, **se potvrdil**
- 3 Mezi nejčastěji řešené sociálně patologické jevy patří tabakismus, a to jak školách poskytujících vzdělání žákům se specifickými vzdělávacími potřebami, tak na středních školách běžného typu, **se potvrdil**
- 4 Záškoláctví – jako jeden ze sociálně patologických jevů bývá ve 30- 40 % důvodem k ukončení studia, **se potvrdil**

Údaje získané v této empirické sondě se vztahují pouze ke zkoumanému vzorku a nelze je zobecňovat, přesto však mají vypovídající hodnotu a pomohly splnit stanovené cíle.

6. Závěr

Téma sociálně patologických jevů a jejich prevence je v naší společnosti velmi aktuální. Hledají se účinné strategie vedoucí k předcházení výskytu sociálně patologických jevů. Škola je místem, zejména primární a sekundární prevence. Pokud chceme, aby tato prevence byla efektivní, musí být propracovaná a podílet by se na ní měly osoby, které mají určitý vhlad do problému. Negativně je třeba vnímat malou vzdělanost metodiků prevence. Další vzdělávání pedagogických pracovníků a podpora jejich kariérního růstu je v kompetenci ředitelů škol, kteří mohou přidělené finanční prostředky směřovat žádoucím směrem. Tím prevence sociálně patologických jevů bezesporu je.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že metodici prevence se preventivní činnosti věnují průměrně 3,20 hodin. Za tuto svoji činnost jsou hodnoceni nejčastěji osobním ohodnocením. Obě funkce metodika prevence je často spojována s funkcí výchovného poradce. Funkce jsou častěji odděleny na školách poskytující vzdělání osobám se specifickými vzdělávacími potřebami. Sonda ukázala malou vzdělanost metodiků prevence.

Vzhledem k tomu, že nejčastěji řešeným sociálně patologickým jevem – jevem, který řešila každá škola, je tabakismus, bylo by vhodné zařadit tuto problematiku do školních vzdělávacích plánů napříč spektrem vyučovacích předmětů. Ve školním roce 2008 /2009 se na většině středních škol tvoří školní vzdělávací programy a je tedy optimální doba začlenit do vyučovacího procesu nejen tabakismus, ale i další sociálně patologické jevy. Sociálně patologické jevy bývají ve 30 - 40% důvodem k ukončení studia.

Je potěšující, že většina škol zpracovává preventivní program na každý školní rok zvlášť a může tak efektivně reagovat na aktuální problémy. V metodice tvorby minimálních preventivních programů je uvedeno, že na tvorbě a realizaci tohoto programu se mají podílet všichni pedagogičtí pracovníci školy. V realu tomu tak není. V lepším případě s metodikem spolupracuje vedení školy. Většinou metodik prevence tento program tvoří sám. Navrhovala bych, aby pedagogičtí pracovníci byli více motivováni řediteli škol ke spolupráci na tomto programu, a byl jim řediteli vymezen prostor a čas k jeho tvorbě. Otázka prevence je záležitostí celého pedagogického sboru, nejen metodiků.

Musím také připomenout nezastupitelnou funkci rodiny v otázkách výchovy. Dobrá kooperace rodiny a školy podporuje účinnou prevenci.

V zájmu společnosti je, aby studenti připravující se na své budoucí povolání svá studia dokončili. Vhodnou motivací a ukázkou kladných životních hodnot a negací sociálně patologických jevů lze tomuto stavu napomoci.

Zpracování této studie mě obohatilo po osobní i pracovní stránce a přineslo mnoho poznatků k zamyšlení.

Svoji práci bych zakončila citací z díla Hledání těžiště výchovy od Jiřího Pelikána :

„ Svět je složitý a má v sobě nesporně vedle věcí příjemných i mnohé složitosti, nástrahy a překážky. Ty by ale, kromě těch, které ohrožují zdraví, nebo dokonce životy, neměly být dospělými odstraňovány, ale děti by se měly učit, jak jim čelit.“⁴² (Pelikán, str.94)

---

⁴² PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2007. 175 s. ISBN 978-80-246-1256-2.

7. Použitá literatura

- ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
- ELLIOTTOVÁ, Michele. *Jak ochránit své dítě*. 1st edition. Praha : Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.
- FÜRST, Maria. *Psychologie*. Olomouc : VOTOBIA, 1997. 12 s. ISBN 80-7198-199-0.
- JANÍKOVÁ, Barbora, DANĚČKOVÁ, Tereza. *Prevence a adiktologie*. 1. vyd. Praha : UK Praha, 2007. 89 s. ISBN 978-80-239-9961-7.
- Jedlička, R., Kořa, J.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 256 s. ISBN 80-7178-513-x.
- KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk, prostředí, výchova*. 1. vyd. Brno : Paido, 2001. 198 s. ISBN 80-7315-004-2.
- LORENZ, Konrad. *Osm smrtelných hříchů*. 1. vyd. Praha : Akademia, 2000. 94 s.
- MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. [s.l.] : [s.n.], 2007. 227 s. ISBN 978-80-86723-29-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. [s.l.] : [s.n.], 2003. 340 s.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav, PERNICOVÁ, Hana. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí časná a krátká intervence*. Praha : Sportpropag a.s., 1998. 104 s.
- NEŠPOR, Karel. *Vaše děti a návykové látky*. Pavel Zach; Vladimír Zindulka. 1. vyd. Praha 8 : Portál, s. r. o., 2001. 157 s. ISBN 8071785156.
- NOVOTNÁ, M., KREMLIČKOVÁ, M.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Praha: SPN, 1997.
- PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2007. 175 s. ISBN 978-80-246-1256-2.
- PELIKÁN, Jiří. *Pomáhat být : Otevřené otázky teorie provázející výchovy*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 159 s. ISBN 80-246-0345-4.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2004. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

- PRESL, Jiří. *Drogová závislost*. 1. vyd. Praha : Maxdorf, 1994. 87 s. ISBN 80-85800-18-7.
- Primární prevence sociálně patologických jevů ve středním školství v hlavním městě Praha*. 1. vyd. Praha : Mayer, 2003. 80 s.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. 291 s.
- Příručka prevence : alkoholu, drog, tabáku*. Dr. Jaap van der Stel; Bayer. 1. vyd. Praha : Pompidou, 1998. 173 s. ISBN 90 74037 08 9.
- REITEROVÁ, Eva. *Základy statistiky pro studenty psychologie*. 2. upr. vyd. Olomouc : UP Olomouc, 2003. 91 s.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha : Panorama, 1989. 440 s. ISBN 80-7038-078-0.
- SOLFRONK, Jan. *Pedagogické řízení školy*. 1. vyd. Praha : UK Praha, 1994. 94 s.
- VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum 2005.
- VÁGNEROVÁ, Marie, HADJ- MOUSSOVÁ, Zuzana, ŠTECH, Stanislav. *Psychologie handicapu*. [s.l.] : [s.n.], 1993. 115 s.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese : Variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vyd. Praha : Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. Praha : Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.
- Kolektiv autorů. *Vybrané kapitoly ze sociální pedagogiky*. [s.l.] : [s.n.], 2003. 190 s.

Legislativní zdroje

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení
č.j. 28275/2000-22

Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků
z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Metodický pokyn MŠMT- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže
v působnosti rezortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005 - 2008

Zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon), v platném znění

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízení

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, úplné znění: zák. č. 373/2006 Sb.

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

Vyhláška 317/2005 sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků

Internetové zdroje

Seznam [online]. [2008] [cit. 2008-11-01]. Dostupný z WWW: <www.seznam.cz>.

Ústrav pro informace ve vzdělávání [online]. [2008] [cit. 2008-12-01]. Dostupný z WWW:
<www.uiv.cz>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [2008] [cit. 2008-12-01]. Dostupný z
WWW: <www.msmt.cz>.

8. Seznam příloh

Příloha č. 1	Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování žáků
Příloha č. 2	Doporučené vzory vedení dokumentace
Příloha č. 3	Příloha č. 3 – Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
Příloha č. 4	Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy
Příloha č. 5	Dotazník k analýze sociálně patologických jevů pro žáky střední školy
Příloha č. 6	Školní řád
Příloha č. 7	Minimální preventivní program
Příloha č. 8	Dotazník k výzkumné sondě

Příloha č. 1

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování žáků

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

V Praze dne 11.března 2002

Čj.: 10 194/2002-14

Metodický pokyn
k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu
záškoláctví

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, následující jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků základních a středních škol z vyučování a při prevenci a postihu záškoláctví v základních a středních školách:

Čl. I

Prevence záškoláctví

- (1) Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanoví školní řád⁴³. V případě podezření z nevěrohodnosti dokladu potvrzujícího důvod nepřítomnosti žáka, se může ředitel školy v dané věci obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.
- (2) Školní docházku (omluvenou a neomluvenou nepřítomnost) žáků své třídy eviduje třídní učitel.
- (3) Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka.
Součástí prevence je:
  - a) pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků,
  - b) součinnost se zákonnými zástupci,
  - c) analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření,
  - d) výchovné pohovory s žáky,
  - e) spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko psychologického poradenství,
  - f) konání výchovných komisí ve škole
  - g) spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.

Čl. II

Způsob omlouvání nepřítomnosti, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů

---

⁴³ § 3 odst. 8 a 9 vyhlášky č. 291/1991 Sb., o základní škole, ve znění pozdějších předpisů.

- (1) Nepřítomnost nezletilého žáka základní a střední školy ve škole omlouvá v souladu s platnými právními předpisy zákonný zástupce žáka (popřípadě vychovatel domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže); zletilý žák omlouvá svou nepřítomnost sám.
- (2) Základní a střední škola může požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem žáka, resp. praktickým lékařem pro děti a dorost, a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem nezletilého žáka (popřípadě vychovatelem domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže) nebo omluvenky vystavené zletilým žákem, a to pouze v případě, že nepřítomnost žáka ve škole přesáhne tři dny školního vyučování.
- (3) Na dobu nepřítomnosti žáka ve škole, která předchází návštěvě žáka u ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, není tento lékař oprávněn vydat potvrzení o nemoci, neboť zpětně nelze jednoznačně a zodpovědně posoudit zdravotní stav žáka.
- (4) Ve zcela výjimečných, individuálně stanovených případech (především v případě časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat jako součást omluvenky potvrzení ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, o nemoci žáka i v případě nepřítomnosti, která nedosahuje délek uvedené v odstavci 2.
- (5) Školy a zdravotnická zařízení, tedy i praktičtí lékaři pro děti a dorost, jsou v souladu s § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, povinni oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti nasvědčující tomu, že se v konkrétních případech jedná o děti, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje (o děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku; o děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo tato práva nevykonávají či jich zneužívají apod.).
- (6) O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti ověřuje její věrohodnost. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce nebo zletilý žák pozván doporučeným dopisem. Projedná důvod nepřítomnosti žáka a způsob omlouvání jeho nepřítomnosti a upozorní na povinnost stanovenou zákonem. Seznámí zákonného zástupce nebo zletilého žáka s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené nepřítomnosti. Provede zápis z pohovoru (doporučený vzor - příloha č.1), do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem nebo zletilým žákem. Zákonný zástupce nebo zletilý žák zápis podepíše a obdrží kopii zápisu. Případné odmítnutí podpisu nebo převzetí zápisu zákonným zástupcem nebo zletilým žákem se do zápisu zaznamená.
- (7) Během období, kdy škola vyhodnocuje neomluvenou nepřítomnost, může ředitel školy v zájmu zjištění pravé příčiny záškoláctví žáka a jejího odstranění požádat o spolupráci

odborníky z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství, popř. orgány sociálně-právní ochrany dětí⁴⁴.

- (8) Při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin svolává ředitel školy školní výchovnou komisi, které se dle závažnosti a charakteru nepřítomnosti žáka účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik protidrogové prevence, popř. další odborníci a zástupce rady školy, pokud byla zřízena.
- (9) Pozvání zákonných zástupců na jednání školní výchovné komise se provádí doporučeným dopisem. O průběhu a závěrech jednání školní výchovné komise se provede zápis, který zúčastněné osoby podepíší (doporučený vzor - příloha č.2). Případná neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápisu zaznamená. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.
- (10) V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, ředitel školy zašle bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví (doporučený vzor - příloha č.3) s náležitou dokumentací příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu. Tato ohlašovací povinnost vychází z platné právní úpravy⁴⁵.
- (11) V případě opakovaného záškoláctví v průběhu školního roku, pokud již byli zákonní zástupci pravomocným rozhodnutím správního orgánu postiženi pro přestupek podle ustanovení zákona⁴⁶, je třeba postoupit v pořadí již druhé hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR, kde bude případ řešen jako trestní oznámení pro podezření spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže⁴⁷. Kopie hlášení o zanedbání školní docházky bude zaslána příslušnému okresnímu úřadu nebo pověřenému obecnímu úřadu.

Čl. III

Závěrečné ustanovení

- (1) Ustanovení čl. II odst. 1 až 5 jsou stanoveny v dohodě se Sdružením praktických lékařů pro děti a dorost České republiky.
- (2) Metodický pokyn nabývá účinnosti dnem vyhlášení ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Mgr. Eduard Zeman
ministr školství, mládeže a tělovýchovy

---

⁴⁴ § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
Čl. 13 odst. 13 Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j. 14269/2001-26.

⁴⁶ § 31 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

⁴⁷ § 167, § 168 a § 217 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů.
§ 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Příloha č. 2

Doporučené vzory vedení dokumentace

a) Doporučený vzor záznamu o pohovoru o neomluvené nepřítomnosti žáka

Záznam o pohovoru o neomluvené nepřítomnosti žáka

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída – ročník:	

<p>Zákonní zástupci žáka navštívili školu: - na vyzvání - z vlastního zájmu</p> <p>Účastníci pohovoru (jméno a prac. zařazení):</p> <p>Stanovisko výchovného poradce:</p> <p>Zápis z pohovoru:</p>   <p>Závěry pohovoru, doporučení, dohodnutý další postup:</p>
--

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry pohovoru.
V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum:

Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy:

Podpis třídního učitele / učitelky:

b) Doporučený vzor zápisu z výchovné komise

**Zápis z výchovné komise
k řešení neomluvené nepřítomnosti žáka**

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída - ročník:	

Účastníci jednání: zákonní zástupci žáka

třídní učitel
výchovný poradce
vedení školy
kurátor sociálně-právní ochrany dětí
školní metodik protidrogové prevence
zástupce rady školy
ostatní

Předmět jednání:

Výchovná opatření:

Zapsal/a/:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry tohoto jednání.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum:

Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy:

Podpis ředitele / ředitelky školy:

c) Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky

Přestupková komise obce či městské části v.....

OZNÁMENÍ O ZANEDBÁNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Žák/žákyně: R.Č.: Ročník: Rok školní docházky: Počet zameškaných hodin celkem: Z toho neomluveno: Jedná se o záškoláctví: a)jednorázové b)opakované	Bydliště: Dítě je ve výchově: 1) zákon. zástupců: a)obou rodičů b) pouze otce c) pouze matky 2) ostatní: .....
Zákonný zástupce: Zaměstnavatel:	Bydliště/sídlo:
Zákonný zástupce: Zaměstnavatel:	Bydliště/sídlo:

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

- 1/ Ve věci neomluvené absence byli dne.....zákonní zástupci žáka písemně pozváni k návštěvě školy.
- 2/ Pohovor se zákonnými zástupci žáka se konal dne .....
- 3/ Ve spolupráci třídního učitele s lékařem byla ověřena fakta (věrohodnost omluvenky, porušování léčebného řádu apod.).
- 4/ Výchovným poradcem bylo zpracováno vyjádření k případu záškoláctví.
- 5/ Vzhledem k pokračujícímu záškoláctví žáka byli dne.....zákonní zástupci písemně pozváni do školy na jednání výchovné komise.
- 6/ Jednání výchovné komise se konalo dne .....
- 7/ Záškoláctví přesáhlo (25)..... neomluvených hodin a pokračuje. Oznamuje se jako přestupek na Školskou přestupkovou komisi .....

Poznámka: .....

.....

.....

**Datum
školy**

třídní učitel/učitelka

ředitel/ředitelka

razítko

Přílohy: podklady k jednání Školské přestupkové komise

1. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy
2. Kopie zápisu z pohovoru se zákonnými zástupci žáka
3. Písemné vyjádření výchovného poradce
4. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na jednání výchovné komise
5. Kopie zápisu z jednání výchovné komise

Příloha č. 3

Vyhláška MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

VYHLÁŠKA č. 72/2005 Sb.

o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví podle § 121 odst.1 a § 123, odst.5 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon):

§ 1

Poskytování poradenských služeb

(1) Poradenské služby pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické jsou poskytovány dětem, žákům, studentům (dále jen „žák“), jejich zákonným zástupcům a jiným fyzickým osobám odpovědným za jejich výchovu (dále jen „zákonný zástupce“), školám a školským zařízením. Tyto služby zahrnují činnosti preventivní, informační, diagnostické, poradenské a metodické .

(2) Školská poradenská zařízení a školy poskytují bezplatně standardní poradenské služby uvedené v přílohách č.1 až 3, a to na žádost zákonných zástupců, žáků, škol nebo školských zařízení. Podmínkou poskytnutí poradenské služby je písemný souhlas žáka, v případě nezletilého žáka písemný souhlas jeho zákonného zástupce. Souhlasu není třeba v případech stanovených zvláštními právními předpisy.[1])

3) Žák, v případě nezletilého žáka jeho zákonný zástupce, je předem informován o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech nabízených poradenských služeb, o všech předvídatelných rizicích a nevýhodách, které mohou vyplynout z poskytované poradenské služby, prospěchu, který je možné očekávat, i možných následcích toho, když poradenská služba nebude poskytnuta.

§ 2 Obsah poradenských služeb

Obsahem poradenských služeb je přispívat zejména k:

a) vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,

b) naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením a v průběhu vzdělávání,

c) prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, sociálně patologických jevů (zejména šikany a jiných forem agresivního chování, zneužívání návykových látek) a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací,

d) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů integrace žáků se zdravotním postižením,

e) vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění, vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky z národnostních

menšin a různých etnických skupin,

f) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané,

g) podpoře a rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních,

h) zmírňování důsledků zdravotního postižení a prevenci jeho vzniku.

§ 3 **Školská poradenská zařízení**

(1) Typy školských poradenských zařízení jsou:

- a) pedagogicko-psychologická poradna (dále jen „poradna“),
- b) speciálně pedagogické centrum (dále jen „cetrum“).

(2) Pedagogickým pracovníkům vykonávajícím pedagogicko-psychologickou činnost ve školách a školských poradenských zařízeních je za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem poskytována odborná podpora za účelem zvýšení kvality poradenských služeb.

§ 4 **Dokumentace**

Školské poradenské zařízení zpracovává záznamy o vyšetření a péči individuální i skupinové a záznamy o spolupráci se školami a školskými zařízeními.

§ 5 **Poradna**

(1) Poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků.

(2) Činnost poradny se uskutečňuje ambulantně na pracovišti poradny a návštěvami pracovníků poradny ve školách a školských zařízeních.

(3) Poradna:

A

1. zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní odborný posudek;

2. doporučuje zákonným zástupcům a řediteli školy zařazení žáka do příslušné školy a třídy a vhodnou formu jeho vzdělávání;

3. spolupracuje při přijímání žáků do škol;

4. provádí psychologická a speciálně pedagogická vyšetření pro zařazení žáků do škol, tříd, oddělení a studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,

B

1. zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků v běžných školách a vypracovává odborné posudky a návrhy opatření pro školy a školská zařízení na základě výsledků psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky,

2. poskytuje poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům vzdělávajícím tyto žáky, poskytuje poradenské služby zaměřené na vyjasňování osobních perspektiv žáků,

3. poskytuje metodickou podporu škole,

4. zajišťuje prostřednictvím metodika prevence prevenci sociálně patologických jevů, realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence.

§ 6 Centrum

(1) Centrum poskytuje poradenské služby žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním integrovaným ve školách a školských zařízeních, žákům se zdravotním postižením a žákům se zdravotním znevýhodněním ve školách, třídách, odděleních nebo studijních skupinách s upravenými vzdělávacími programy, žákům se zdravotním postižením v základních školách speciálních a dětem s hlubokým mentálním postižením.

(2)

(2) Žákům základních škol speciálních a školských zařízení jsou poradenské služby centra poskytovány pouze v rámci diagnostiky a kontrolní diagnostiky, v odůvodněných případech i v rámci speciální individuální nebo skupinové péče, kterou nezajišťuje speciální škola, kde je žák zařazen.

(3) Činnost centra se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pedagogických pracovníků centra ve školách a školských zařízeních, případně v rodinách, v zařízeních pečujících o žáky se zdravotním postižením.

(4) Centrum:

a) zjišťuje speciální připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku a speciální vzdělávací potřeby žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků a pro jejich zařazení a přeřazení do škol a školských zařízení a pro další vzdělávací opatření,

b) zajišťuje speciálně pedagogickou péči a speciálně pedagogické vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a žáky se zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni nebo kterým je určen jiný způsob plnění povinné školní docházky[2]),

- c) vykonává speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenské služby se zaměřením na pomoc při řešení problémů ve vzdělávání, v psychickém a sociálním vývoji žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, na zjištění individuálních předpokladů a vytváření podmínek pro uplatňování a rozvíjení schopností, nadání a na začleňování do společnosti,
- d) poskytuje pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením,
- e) poskytuje metodickou podporu škole.

[2]) § 41 a 42 školského zákona

§ 7 Škola

(1) Ředitel základní školy, ředitel střední školy a ředitel vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.

(2) Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené na:

- a) prevenci školní neúspěšnosti,
- b) primární prevenci sociálně patologických jevů,
- c) kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění, odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,
- d) péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
- e) průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s neprospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování a
- f) metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.

§ 8

Poskytování poradenských služeb za úplatu

(1) Školská poradenská zařízení poskytují za úplatu poradenské služby uvedené v přílohách č.1 až 3, a to na žádost osob, které nejsou uvedeny v § 2 odst. 1.

(2) Výše úplaty za poskytování poradenských služeb podle odstavce 1 se rovná nejvýše součtu všech nákladů prokazatelně a nezbytně vynaložených školským poradenským zařízením na poskytnutou službu.

§ 9

Zrušovací ustanovení

Zrušují se:

Vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky č. 130/1980 Sb., o výchovném poradenství.

Vyhláška č. 233/2003 Sb., kterou se mění vyhláška č. 130/1980 Sb., o výchovném poradenství.

§ 10

Účinnost

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

Příloha č. 4

Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále ministerstvo) má stěžejní podíl v primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v České republice. V oblasti protidrogové primární prevence bylo ministerstvo usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky, pověřeno koordinací primární protidrogové prevence na meziresortní úrovni.

Je to dáno nejen celkovým počtem dětí, žáků a studentů vzdělávajících se ve školách, ale také celkovou délkou působení školního prostředí na ně. Období školního vzdělávání má velmi významnou funkci v oblasti formování osobnosti mladých lidí a vše, co se v tomto období nepodaří se jen velmi obtížně napravit v období dospělosti. Toto je také důvod, proč je oblasti prevence sociálně patologických jevů u školní populace věnována mimořádná pozornost, a to nejen ze strany ministerstva, ale i všech dalších složek podílejících se na řízení školství, zvláště pak krajů a obcí.

Sociálně patologické jevy vnímáme jako celek a až poté je pracovně dělíme na prevenci drogových závislostí a prevenci kriminality. Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.

Základní cíle strategie

- výchova ke zdravému životnímu stylu
- rozvoj a podpora sociálních kompetencí
- zkvalitněním koordinace a kontroly specifické primární prevence napříč resorty dosáhnout vyšší kvality a efektivity prováděných programů

Východiska strategie primární prevence ve školství

- Pravidelná setkávání s okresními a krajskými koordinátory
- Analýza potřeb terénu
- Dlouhodobé cíle v krajích
- Zkušenosti z naplňování minulých koncepcí
- Pojetí prevence v zásadních vládních a mezistátních dokumentech

Zásady primární prevence ve školství

Prevence v působnosti resortu školství, zahrnuje především aktivity v oblastech :

- násilí a šikanování,
- záškoláctví,
- kriminality, delikvence, vandalismu aj. forem násilného chování,
- ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže,
- xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu,
- užívání návykových látek (vč. opomíjeného alkoholu a kouření), anabolik, medikamentů a dalších látek,
- virtuálních drog a patologického hráčství (gambling),
- diváckého násilí.
- komerčního sexuálního zneužívání dětí,
- syndromu týraných a zneužívaných dětí
- sekt a sociálně patologických náboženských hnutí.

Členění primární prevence

- **Nespecifickou primární prevencí** se rozumí volnočasové aktivity, které tvoří nedílnou součást obecné primární prevence a jejímž obsahem jsou všechny metody a přístupy umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. Programy nespecifické prevence (např. různé volnočasové aktivity) by existovaly a byly žádoucí i v případě, že by neexistovaly sociálně patologické jevy
- **Specifická primární prevence** tj. systém aktivit a služeb jedincům, u nichž lze v případě jejich absence předpokládat další negativní vývoj. Podpůrné programy pro rizikové skupiny, pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami jako prevence před exkluzí

Cíle specifické primární prevence

- Provázanost systému resortu školství se systémy ostatních věcně příslušných resortů
- Jednotný systém koordinace činností v oblasti primární prevence na horizontální i vertikální úrovni preventivní činnosti přímo řízených organizací MŠMT a preventivních strategií na úrovni krajů
- Efektivní spolupráce na mezinárodní úrovni v oblasti primární prevence sociálně patologických jevů dětí a mládeže
- Funkční informační systém pro realizaci preventivního působení

- Funkční systém vzdělávání školních a metodiků a krajských koordinátorů prevence
- Efektivní systém akreditací vzdělávacích programů v oblasti primární prevence
- Více zdroje a víceleté financování projektů primární prevence

Cílové skupiny specifické primární prevence

Děti a mládež

Cílem působení v oblasti prevence sociálně patologických jevů je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům

- schopné dělat samostatná (a pokud možno správná) rozhodnutí
- přiměřenými sociálně psychologickými dovednostmi
- schopné řešit, případně schopné nalézt pomoc pro řešení problémů
- s vyhraněným negativním vztahem k návykovým látkám
- podílející se na tvorbě prostředí a životních podmínek.

Pedagogičtí pracovníci

- Zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti sociálně patologickým jevům vyžaduje systémovou a koordinovanou přípravu realizátorů preventivních aktivit ve školách a školských zařízeních.
- Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je pedagog vzdělaný, odborně erudovaný, komunikativně, psychologicky a speciálně pedagogicky vybavený.

Specifické cílové skupiny

Prevence založená ve společnosti předpokládá řadu spolupracujících složek. Vedle rodiny, škol a školských zařízení je třeba sladěných a propojených opatření v oblasti sociálně právní ochrany dětí, zdravotnických zařízení, místní samosprávy, nestátních neziskových organizací, poradenských institucí ve školství, duchovních sdružení, policie, kulturních středisek, zájmových organizací, podnikatelských subjektů apod.

Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek

Nástroj pro posuzování kvality preventivních programů.

Obecné požadavky na programy:

- přístupnost odborných programů a respektování práv klientů
- respektování specifických problémů a potřeb cílové skupiny
- zásady poskytování odborných programů
- odborné vedení a rozvoj pracovníků a týmů (zajištění podmínek pro kvalitní práci a profesní rozvoj)
- Dostupnost a vnější vztahy
- zajištění základních organizačních, personálních a ekonomických požadavků na poskytovatele
- minimální bezpečí (BOZP, výskyt infekce, evakuační plán, suicidiální tendence, násilí, akutní intoxikace apod.)
- jasné stanovení materiálně technických potřeb programu
- program musí být součástí širšího systému preventivního působení (zajištění návaznosti)
- hodnocení kvality a efektivity odborných programů

Realizátorem tohoto procesu je Institut pedagogicko psychologického poradenství (IPPP), jejímž kolem je zejména:

- Vzdělávání auditorů (certifikátorů)
- Zajištění realizace místního šetření

Zaměření programů:

- Programy specifické primární prevence poskytované v rámci školní docházky
- Programy specifické prevence poskytované mimo rámec školní docházky
- Programy včasné intervence
- Vzdělávací programy v oblasti specifické primární prevence
- Ediční činnost v oblasti primární prevence

Sekundární prevence

Do tohoto systému se v rámci resortu školství řadí Střediska výchovné péče. Tato střediska:

- jsou součástí vybraných diagnostických ústavů a výchovných ústavů
- mají činnost definovanou dle §§ 16 až 17 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
- mají za úkol napomoci při předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování
- pracují převážně na úrovni prevence sekundární
- přijímají své klienty (děti či rodiče) na základě jejich svobodného rozhodnutí
- se dělí na pracoviště - ambulantní
  - celodenní (stacionární)
  - lůžková (internátní)
- pracují převážně s celou rodinou
- nabízí a poskytují všestranně preventivní výchovnou péči a psychologickou pomoc dětem a mládeži s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji a dětem a mládeži propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti
- poskytují konzultace, odborné informace a pomoc zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům škol a školských zařízení v oblasti výchovy a vzdělávání žáků s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji
- spolupracují na zpracování plánů aktivit prevence sociálně patologických jevů a drogových závislostí na území své působnosti
- zpracovávají odborné podklady na vyžádání soudů, policie a OSPOD pro jejich rozhodnutí, vč. ústavní výchovy
- spolupracují s probační a mediační službou

Příloha č. 5

Dotazník k analýze sociálně patologických jevů pro žáky střední školy

1) S jakými z následujících jevů jsi se ve svém okolí setkal(a) – zaškrtni:

- šikana
- záškoláctví
- násilí v rodině
- patologické hráčství
- závislost na počítačových hrách
- vandalismus
- graffitti
- sebepoškozování
- mentální anorexie, bulimie
- sekty
- alkohol
- kouření cigaret
- drogy
- kriminalita

2) Napiš tři jevy, které jsou podle tvého názoru v otázce č. 1 nejhorší:

.....
.....
.....

3) Napiš jeden jev, o kterém si myslíš, že neškodí, že není problémový:

.....

4) Máš s některými z jevů uvedených v první otázce osobní zkušenost – týká se některý jev zrovna tebe?

ANO / NE

5) Pokud ano a chceš, napiš jaký (jaké):

.....

6) Jsi kuřákem

ANO / NE

7) Pokud ano, kolik cigaret denně vykouříš ?

- a) 1-2
- b) 2 – 5
- c) 5 – 10
- d) více

8) Znáš někoho, kdo drogy užívá?

ANO / NE

7) Pokud znáš, kolik takových lidí je?

- pouze 1 člověk
- 2 až 5 lidí
- více než 5 lidí

8) Nabízel ti někdy někdo drogu?

ANO / NE

.....

9) Pokud ano a chceš, napiš, jaká to byla (jaké to byly):

Příloha č. 6

Školní řád

Školní řád vydávají Střední škola Aloyse Klara na základě povinnosti stanovené § 30 zákona č.561/04Sb.(dále jen školský zákon) Jeho ustanovení jsou v souladu s obecně platnými právními předpisy ČR a rovněž používán musí být v souladu s nimi.

Ustanovení školního řádu se vztahují v plném rozsahu na všechny žáky, kteří jsou v kmenovém stavu SŠ.

Článek 1

Účel školního řádu

Školní řád je důležitým prostředkem k organizaci života školy, který upravuje podrobnosti k výkonu práv a povinností žáků a jejich právních zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů s pedagogickými pracovníky. Účelem školního řádu SŠ je vytvořit příznivé podmínky pro plné využívání vyučovací doby tak, aby si žáci v průběhu přípravy na povolání mohli osvojit vědomosti ve zvoleném studijním oboru i morální vlastnosti nezbytné pro plnění občanských i pracovních povinností.

Článek 2

Obecná ustanovení školního řádu

Před příchodem do školy i při jejím opuštění žáci dbají na zásady bezpečného silničního provozu, protože se škola nachází v blízkosti velké dopravní křižovatky. Žáci chodí do školy a na akce pořádané školou ve vhodném oblečení. Reprezentují svoji školu i mimo její budovu, proto by jejich jednání a chování tomu mělo odpovídat.

Ve škole se všichni chovají slušně, respektují se navzájem, nepoužívají vulgární výrazy a nadávky.

Článek 3

Základní povinnosti a práva žáků

1. Povinnosti žáka:

chodit do školy včas, pozdní příchod bez řádné omluvy a neomluvené absence jsou předmětem dalšího jednání podle klasifikačního řádu (důtka tř. učitele, důtka ředitele školy, 2. stupeň z chování, podmíněné vyloučení ze studia, vyloučení ze studia)

nastupovat do hodin včas, to platí i v případě suplovaných hodin

nosit veškeré učební pomůcky a omluvný list (i do hodin OV)

v centrální šatně se přezouvat a ve vyhrazené skříňce odkládat své věci

chovat se náležitým způsobem k majetku školy a spolužáků. Poškození, projevy vandalizmu jsou postihovány v rámci klasifikačního řádu a případného správního řízení s rodiči.

dodržovat školní řád a předpisy a pokyny školy k ochraně zdraví a bezpečnosti

plnit pokyny pedagogických pracovníků vydané v souladu s právními předpisy nebo školním řádem

zletilí žáci jsou povinni informovat školu o zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání, za nezletilé tuto povinnost mají rodiče

dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem, oznamovat škole údaje podle § 28 odst.2 a 3 školského zákona a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost žáka a změny v těchto údajích (adresa, telefon apod.)

při vyučování se zdržovat jen na místě určeném vyučujícím, pozorně sledovat jejich výklad a řídit se jejich pokyny. Nevyrušuje, nemluví ani jinými činnostmi nesouvisejícími s výukou. Nejí při vyučování.

dojde-li k jakémukoliv úrazu žáka v teoretickém či praktickém vyučování nebo při akci organizované školou, oznámí tuto skutečnost žák neprodleně přítomnému vyučujícímu

Vyučující je povinen zajistit ošetření a sepsat s žákem a případnými svědky záznam o

úrazu. Žák má vůči škole nárok na odškodnění (§ 27 odst.3 vl. nař. č. 108/94 Sb.), nezavinil-li si úraz výlučně sám porušením bezpečnostních předpisů nebo hrubou neopatrností)

u příležitosti maturitních a závěrečných zkoušek je žák povinen dostavit se ve společenském obleku.

Odpovědnost žáků za škodu způsobenou práv.osobě vykonávající činnost školy je upravena §391 zákona 262/06 Sb. ZP,část 14 hlava ,díl 1, oddíl 5

2. Práva žáka:

výplata učňů je 10. každého měsíce nebo dny před 10., je-li tento termín v době volna
internátní žáci mají právo volit Radu internátu, podílet se na její činnosti, scházet se
se zástupcem ředitele VMV (vedoucí vychovatel)

bezplatné vzdělávání podle školního vzdělávacího programu

zakládat v rámci školy samosprávu žáků volit a být do ní voleni,pracovat v ní a jejím
prostřednictvím se obracet na ředitele školy s tím ,že ředitel je povinen se stanovisky a
vyjádřením této samosprávy zabývat.

volit a být voleni do školské rady, jsou- li zletilí

na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení
v záležitostech týkajících se vzdělávání

na účast ve sportovním, kulturním a společenském životě školy

všichni žáci mají právo na bezplatné zapůjčení učebnic a učebních textů

jedná- li se o žáky handicapované, s diagnostikovanými poruchami učení nebo chování,
mají právo na zvláštní péči v rámci možností školy

Dle § 21 zákona č. 561/2004 Sb. mají žáci i studenti právo na informace o průběhu
a výsledcích vzdělávání. Na informace mají v případě zletilých žáků a studentů právo také
jejich rodiče, popř. osoby, které vůči nim plní vyživovací povinnost. A to i způsobem
umožňujícím dálkový přenos dat prostřednictvím Katedry).Pro přístup do tohoto systému
obdrží každý uživatel PIN.

Žákům se zakazuje:

opouštět budovu v průběhu vyučování nebo o přestávce bez souhlasu třídního učitele

zdržovat se v šatnách a na chodbách mimo určenou dobu

vstupovat bez doprovodu učitele do vymezených prostorů školy (pracovny, učebny, dílna
školníka, sborovny, kabinety)

vstupovat do technických prostorů školy

kouřit ve všech prostorách školy i na všech odloučených žakovských pracovištích a při
všech akcích, které organizuje škola.

donášet předměty, které by mohly ohrožovat život a zdraví lidí (zbraně, výbušniny,
chemikálie apod.)

nosit, držet, distribuovat a zneužívat návykové látky v areálu školy a při všech akcích, které organizuje škola .

v případě podezření, že žák je pod vlivem alkoholu, podrobí se dechové zkoušce, o níž je sepsán zápis. Dechovou zkoušku mohou provést: ředitel školy, zástupci ředitele, vedoucí vychovatel, vychovatel internátu a metodik prevence.

používat mobilní telefony během vyučování.

Příloha č. 7

Minimální preventivní program

Minimální preventivní program pro Střední školu A. Klara, Praha

CÍLOVÁ SKUPINA

Žáci střední školy – studenti se zrakovým postižením, kombinovanými vadami, zdravotním oslabením i jiným postižením, i bez postižení (ve věku 15-26 let) a jejich rodiče.

Cílová skupina studentů tvoří skupinu, která se pro své postižení často setkává ve svém okolí s nepochopením, izolací a může být snadno zneužita zejména v období dospívání. Pedagogičtí pracovníci Střední školy A. Klara

Metodik prevence , hodnocení školního roku 2007 / 2008

Práce metodika

- 1) vypracování minimálního preventivního programu
- 2) seznámení pedagogických pracovníků s minimálním preventivním programem
- 3) půjčování materiálů o prevenci
- 4) informace o volnočasových aktivitách
- 5) besedy, letáky, přednášky
- 6) poradna
- 7) řešení problémových žáků
- 8) závěr

1. vypracování minimálního programu

V září 2007 byl vypracován minimální preventivní program , který se zaměřil na tyto témata :
volnočasové aktivity
domov mládeže – nabídka volnočasových aktivit
zařazení protidrogového působení do výuky
účast na besedách, přednáškách
poradna
vzdělávání pedagogů

2) Seznámení pedagogických pracovníků s minimálním programem

Po vypracování min. programu a jeho schválení vedením školy byli všichni pracovníci školy s tímto programem seznámeni. Tento program byl učitelům po celou dobu školního roku dostupný.

3) Půjčování materiálů o prevenci

Žáci, rodiče i pedagogové mají trvale možnost zapůjčovat si materiál o prevenci a nežádoucích jevech. Seznam literatury je umístěn na žákovské nástěnce. V letošním školním roce se tento materiál rozšířil o 6 titulů . Během šk. roku tuto službu využilo 17 žáků a 8 pedagogů.

4) Informace o volnočasových aktivitách

Škola zajišťuje volnočasové aktivity zejména pro ubytované žáky. Dále po celý šk. rok nabízela aktivity formou letáků na nástěnce.

Nabízela i informace o konaných kurzech, přednáškách a kulturních akcích zejména na území hl. města

5) Besedy, letáky, přednášky

V průběhu školního roku byly žákům předávány letáky zejména zaměřené na škodlivost užívání drog, informace o tabakismu.

Všechny první ročníky byly metodikem seznámeni s postupem řešení problémů na naší škole.

Současně pedagogové školy zařazovali témata prevence do výuky – zejména v předmětech – občasná nauka, základy ekologie, chemie, základy společenských věd aj.

6) poradna

Během celého školního roku měli žáci, rodiče i učitelé navštívit poradnu ve škole, kterou vede metodik prevence. Oproti minulým rokům tato služba byla více využívána. O informace letos projeví zájem i rodiče.

Metodik prevence si v rámci šetření pozval 6 rodičů, kteří s poradnou později spolupracovali trvale.

7) řešení problémových žáků

U studentů naší školy přetrvává dlouhodobý problém s kouřením . Žákům byly rozdány letáky, jsou pro ně organizovány přednášky, ale zatím bez většího efektu. V letošním školním roce jsme zaregistrovali užívání a distribuci marihuany. Protože situace přesahovala možnosti řešení, které má škola k dispozici, obrátili jsme se na policii ČR, která zahájila šetření. Vyšetřováno bylo 6 žáků, případ v současné době není orgány v trestním řízení dořešen.

Na téma zneužívání a distribuce marihuany a dalších drog jsme zahájili jednání s žáky a jejich rodiči. Rodičům jsme nabídli kontakty na zařízení řešící tento problém , vytypované studenty jsme sledovali.

Dále jsme policii ČR požádali o pomoc při řešení sexuálního obtěžování studentů. V tomto případě, který je také stále vyšetřován figuruje zatím 6 studentů.

Další problém, který jsme opakovaně řešili je problém s alkoholem . Musíme ale konstatovat, že oproti minulým rokům jsme řešili pouze 1 větší případ, který se týkal 5 studentů. Vliv na to může mít to, že škola má detekční přístroj a stanovila jasná pravidla pro studenty, kteří přijdou do školy pod vlivem alkoholu a jiných látek.

Během školního roku jsme také několikrát řešili drobné krádeže na internátu, ve škole .

8) Závěr

Cílovou skupinou metodika prevence jsou studenti střední školy . Často se jedná o studenty se zrakovým postižením, kombinovanými vadami, zdravotním oslabením i jiným postižením. Studenti tvoří skupinu, která se pro své postižení často setkává ve svém okolí s nepochopením, izolací a může být snadno zneužita, zejména v období dospívání. Celý pedagogický sbor se snaží všem studentům pomoci ve všech jejich problémech.

Popis současného stavu problematiky

Prevence sociálně patologických jevů je jednou z priorit Střední školy A. Klara. Tuto prioritu by mělo mít každé zařízení, které navštěvují studenti se speciálními vzdělávacími potřebami a zdravotním handicapem.

Naši studenti jsou snadněji zneužíváni a manipulováni.

Chceme ovlivňovat postoje žáků ještě v době, než se objeví nějaké problémy. Dále chceme, aby žáci získali klíčové kompetence k řešení konkrétních problémů, které se již vyskytly.

Studenti naší školy mají větší problémy s kouřením, zneužíváním marihuany ,alkoholu a občas i volně dostupných léků a to jak ve formě experimentu, tak i trvalého užívání. Občas se vyskytnou i drobné krádeže a nevhodné chování ke spolužákům.

Máme za to, že se počet těchto uživatelů neustále zvyšuje, dochází k nárůstu soc. pat. jevů.

Studenti školu berou jako místo, kde je jim dobře a kde se mohou svobodně vyjádřit. K tomu napomáhá i nižší počet žáků ve třídách.

Rodinné prostředí žáků je až na výjimky dobré.

Studenti se málo zapojují do mimoškolních volnočasových aktivit z těchto důvodů :

- selhávají mezi vrstevníky
- pro zdravotní poruchy postižení mají omezený okruh možností
- nemají vyhraněné zájmy

Cíle protidrogového programu

Vytvořit pro děti různorodou nabídku zájmových kroužků a zapojit do práce v nich co nejvíce dětí a vést je ke vhodné a přínosné náplni volného času, nenásilně formovat jejich životní postoje.

Informovat děti o volnočasových aktivitách v místě bydliště a v případě zájmu jim pomoci kontaktovat se.

Domov mládeže – vhodné místo pro protidrogovou prevenci.

Umožnit dětem návštěvu různých kulturních zařízení a tak jim nabízet a poskytovat pozitivní životní hodnoty, pěkné zážitky a zároveň rozšiřovat jejich kulturní rozhled.

Podle příležitosti a zájmu nabízet žákům aktivity i o víkendech a prázdninách.

Zařadit protidrogové působení jako součást vzdělávacího procesu.

Využívat metodické učební materiály a další pomůcky.

Účastnit se a zajišťovat besedy a přednášky dle nabídky, možností a vhodnosti.

Zajistit trvale pro žáky možnost si o svém problému popovídat a nabízet možnosti řešení.

Seznámit rodiče s minimálním preventivním programem, zapojit je do aktivit školy.

Vzdělávání a seznámení pedagogů a pracovníků školy s problematikou prevence nežádoucích jevů. Metodický materiál k prevenci.

Spolupráce s dalšími organizacemi.

Supervize programu bude probíhat v kooperaci metodik – ředitelka školy

1. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

V protidrogové prevenci klademe důraz na zajímavé vyplnění volného času studentů.

Na naší škole v současné době pracuje několik zájmových kroužků, které mohou studenti zdarma navštěvovat. Kroužky vedou odborní pracovníci – speciální pedagogové.

Volnočasové aktivity

Název aktivity	vedoucí
Šachy	
Práce s počítačem	
Pěstitelství	
Hudba + zpěv	
Ruční práce	
Kanoe, raft	
Žakovská knihovna	
Odbíjená	
Floorball	
Plavání	
Stolní hry	
Stolní tenis	
Filmový klub	
Toulky Prahou	

Nabídku kroužků budeme během školního roku upravovat podle zájmu studentů a možností vedoucích těchto kroužků .

2. VOLNOČASOVÉ AKTIVITY V MÍSTĚ BYDLIŠTĚ

Asi 50 žáků je ubytováno ve škole na internátě, zbytek žáků dojíždí z různých částí Prahy a jejího okolí. Jejich neznalost prostředí jim ztěžuje vhodně využít volný čas.

Často je jejich zájem specifický a škola nemůže uspokojit zájem dítěte. Jedná se zejména o netradiční sportovní kroužky.

V rámci minimálního programu budeme zjišťovat zájmy studentů a pomůžeme jim v kontaktu na daný sportovní oddíl, dům mládeže apod.

Zároveň studenty budeme informovat o volnočasových aktivitách nejenom v okolí školy, ale po celém území hlavního města.

Zletilé studenty budeme informovat i o zajímavých celorepublikových akcích.

3. DOMOV MLÁDEŽE

Kolem 50 žáků z různých částí republiky a různých učebních, nebo studijních oborů je přes týden ubytováno na internátě, který je součástí školy.

Na internátě jsou ubytováni jak studenti mladiství (1/3), tak studenti plnoletí.

Internát se nám jeví jako nejlepší místo, kde můžeme na studenty nenásilně působit v preventivní oblasti.

O studenty se zde starají speciální pedagogové, kteří dokáží včas rozeznat problém a rychle reagovat.

Do většiny volnočasových aktivit ve škole jsou právě zapojeni internátní studenti. Tyto aktivity jsou však přístupné i pro pražské studenty.

Metodik prevence zajistí pro studenty internátu odpolední besedy a ve spolupráci s vedením internátu bude studenty informovat o zajímavých akcích.

1x týdně je pro řešení osobních problémů ubytovaných studentů k dispozici i poradenská a terapeutická činnost erudovaného školního psychologa.

K dispozici pro tyto studenty je i metodik prevence .

4.NÁVŠTĚVA KULTURNÍCH ZAŘÍZENÍ

Naším cílem je co nejlépe žáky připravit pro jejich budoucí život.

Chceme jim ukázat, v rámci dlouhodobějšího působení, že návštěva kina, divadla nebo výstavy není pro ně nedosažitelná a nezajímavá, ale naopak jim může přinést i hezký zážitek, nové kontakty a zkušenosti, začlenění do společnosti.

Již několik let na škole úspěšně funguje Klub mladého diváka.

5.VÍKENDOVÉ A PRÁZDNINOVÉ AKTIVITY

Víme, že o víkendech a o prázdninách nemá většina našich dětí žádnou aktivitu

Také není neobvyklé, že studenti celý víkend jen sledují televizi do pozdních nočních hodin.

Rádi bychom pro děti uspořádali s pomocí sdružení Zora, SK Stella a dalšími organizacemi o víkendu několik akcí – výjezdů.

6. PROTIDROGOVÉ PŮSOBNÍ JAKO SOUČÁST VZDĚLÁVACÍHO PROCESU

Zařazování protidrogové výchovně vzdělávací působení do různých částí osnov a učebních plánů.

Problematiku zneužívání drog lze zařadit do většiny předmětů. Zejména do anatomie, občanské výchovy, rodinné výchovy, tělesné výchovy.

Znalosti, dovednosti a postoje, kterými by žáci měli disponovat souvisí s věkem, životním stylem rodiny, s působením vrstevníků apod.

Oblasti, které by měli být zařazeny do výuky

Věková skupina 14-17 let – znalosti

- Znalost stavby a fungování lidského těla

- Porozumění významu péče o tělo

- Další informace o působení drog

- Znalost v oblasti práva v souvislosti s drogami

- Znalosti, kde získat radu, pomoc

- Vědět o možném nátlaku vrstevníků a jak mu odolat

- Možné důsledky experimentování

- Pochopení role rodiny a rodičů pro prevenci zneužívání drog

Věková skupina 17-26 let – znalosti

- Kulturní kontext užívání a zneužívání drog

- Světový obchod s drogami

- Techniky, které užívají tvůrci reklam (na alkohol, tabák)

- Znalost zákonných norem

- Porozumět jak chování ovlivňuje zdraví

- Pochopení biologického vývoje

- Pochopení své role v životě

7. UČEBNÍ MATERIÁLY A POMŮCKY

- Videokazety na škole
- Drogy a neurony
  - Ještě něco o drogách
  - Bourá jen blb
  - Prevence úrazů

Publikace

Název	Autor
Pedagogové proti drogám	
Jak přestat brát drogy	MUDr k. Nešpor
Toxikomanie a osobnost	J.Bergeret
Drogová závislost	J.Presl
Práce s rizikovou mládeží	O.Matoušek
Násilí	Feror Gál
Alkohol, drogy a Vaše děti	MUDr k. Nešpor
Prevence problémů s návykovými látkami	MUDr k. Nešpor
Evaluace a diagnostika prev. programů	MŠMT
Toxikomanie	MUDr. Věra Kašíková
Zásady efektivní primární prevence	MUDr k. Nešpor
Metodika vzdělávacích programů prevence	Dušan Dvořák
Přestáváme kouřit	MUDr. Jirí Kozák
Drogy ze všech stran	Filia
Jak přestat brát drogy	MUDr k. Nešpor
Jak ochránit své dítě	Michele Elliottová
Stres dítěte v rozvodové situaci	Eva Vaníčková
Stres a dítě	Eva Vaníčková
Slovník prevence problémů	MUDr k. Nešpor
O drogách , alkoholu , kouření	MUDr k. Nešpor
Školní preventivní program	MŠMT
Romantické období končí	MUDr k. Nešpor
Příručka pro mladé spolupracovníky programu FIT 2001	MUDr k. Nešpor
Volný čas a prevence u dětí a mládeže	MŠMT
Drogy, co bychom o nich měli vědět	Miroslav Borník
Rozvíjení sociálních dovedností	Ellen McGinnisová
Katalog služeb poskytovaných v protidrogové prevenci	www.vlada.cz
Příručka prevence, alkoholu drog a tabáku	

Závislost a my – odborný časopis pro sociálně patologické jevy – měsíčník.

Písemné materiály a letáky získané z různých školení a besed (linka bezpečí, zdravotní pojišťovny, školský úřad apod.).

Dle potřeb se budeme snažit obohatit a obměnit metodické materiály a pomůcky a co nejvíce je zpřístupňovat studentům, pedagogům i rodičům.

8. BESEDY, PŘEDNÁŠKY

Pečlivým výběrem bychom chtěli obohatit znalosti a rozhled našich studentů. Na vzdělávání v této oblasti škola podala grant . případné přidělení grantu zvýší množství zajímavých besed

Budeme vyhledávat besedy zejména v těchto oblastech :

- Kouření a jeho škodlivost
- Nebezpečí drog
- Šikanování
- Práce policie
- Trestná činnost
- Zdravotní výchova
- AIDS
- Dopravní výchova
- Nebezpečí alkoholismu
- Sexuální zneužívání
- Sexuální výchova
- Závislost na počítačích a hracích automatech

Besed se účastní kromě žáků i pedagogičtí pracovníci.

9. PORADENSKÉ SLUŽBY POSKYTOVANÉ ŠKOLOU

Výchovný - kariérový poradce	po 13,00 – 15,00 út 7,45 – 10,00	poradenské činnosti metodické a informační činnosti
Metodik prevence	pá 9,00 – 10,00 v jiném čase po domluvě	metodické a koordinační činnosti informační činnosti poradenské činnosti
Školní psycholog	po 7,45 – 11,00 út 10,30 – 13,00 čt 13,00 – 16,00	diagnostika a depistáž konzultační, poradenské a intervenční práce metodická práce

Kromě konzultačních hodin si studenti, jejich rodiče i pedagogové mohou domluvit jiný termín.

10.ŠKOLA JE TU I PRO RODIČE

Plně si uvědomujeme, že prevence není jen záležitostí školy a dětí, ale zejména rodičů.

Rodiče našich studentů se školou moc nespolupracují, problémem je většinou velká vzdálenost a to, že naši studenti nepatří k problémovým.

Pokud však už problém je mají tendenci ho spíše utajit.

Chtěli bychom rodiče více zapojit do programu školy.

Rodiče jsou o drogové problematice méně informováni než jejich děti.

Metodik prevence jim nejméně 1x do roka předá, nebo pošle po dětech informační letáky.

11.VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ

K získání profesionálních znalostí a dovedností potřebných k realizaci minimálních preventivních programů ve školách a školských zařízeních se musí učitelé a další pedagogičtí pracovníci vzdělávat.

Každý pedagog v naší škole projde vstupním pohovorem s metodikem prevence o výskytu a řešení soc. pat. jevů na naší škole. Do cyklu přednášek, kterého se všichni ped. pracovníci během šk. roku účastní budeme dle potřeby zařazovat i tuto tematiku.

Formy vzdělávání:

- literatura na škole
- informace na „školní úrovni“- ředitelkou školy, metodikem prevence, výchovnou poradkyní apod.
- besedy a kurzy pořádané různými organizacemi

12.SPOLUPRÁCE S DALŠÍMI ORGANIZACEMI

Škola bude využívat jakékoliv nabídky ke spolupráci, která by vedla ke zlepšení současného stavu.

Nadále se budeme účastnit grantových řízení a rozvíjet spolupráci s organizacemi, občanskými sdruženími a nadacemi.

Zpracovala : Ivana Arnoštová
metodik prevence

Příloha č. 8

Dotazník k výzkumné sondě

Vážený kolego/ vážená kolegyně,
v rámci své diplomové práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze na téma úkoly školního metodika prevence bych Vás chtěla požádat o laskavé vyplnění tohoto dotazníku. (*Vaše odpovědi prosím zakroužkujte*). Uvedená práce by měla zmapovat postavení metodika prevence na středních školách, jeho vzdělání, měla by zachytit četnost sociálně patologických jevů jím řešené. Dotazník je anonymní, údajů nebude zneužito, informace nebudou nikomu nepovolanému předány a budou použity čistě k výzkumným účelům.
Děkuji za spolupráci.
Ivana Arnoštová, Střední škola A. Klara, Praha

Pohlaví:

žena   muž

Pracujete na Střední škole, která je zaměřená na vzdělávání handicapované mládeže ?

- a) ano
- b) ne

1. Je na Vaší škole je funkce metodika prevence oddělena od funkce výchovného poradce ?

- a) ano
- b) ne

2. Jaké vzdělání určené pro metodiky prevence jste absolvovali?

- a) akreditační kurz v rozsahu 250 hodin
- b) školení metodiků v rozsahu do 50 hodin
- c) školení metodiků v rozsahu do 100 hodin
- d) zatím bez vzdělání

3. V jaké výši je Vám přiznán specializační příplatek za práci metodika prevence ?

- a) v plné výši   2000 Kč
- b) ve výši do   1000 Kč
- c) ve výši do   1500 Kč
- d) jste hodnocení jiným způsobem (odměny, osobní ohodnocení)

4. Kolik hodin týdně své funkci metodika prevence průměrně věnujete ?

- a) 1 hodinu
- b) 2 hodiny
- c) 3 hodiny
- d) 4 hodiny
- e) 5 hodin
- f) více hodin .....

5. Jaký je počet žáků vaší školy ?

- a) do 100 žáků ..... prosím o přibližný počet .....
- b) 100 – 250 žáků .....prosím o přibližný počet .....
- c) 250 – 400 žáků .....prosím o přibližný počet .....
- d) 400 – 500 žáků .....prosím o přibližný počet .....
- e) více žáků ..... prosím o přibližný počet .....

6. Které ze sociálně patologických jevů vnímáte jako největší problém vaší školy?
(zakroužkujte prosím 3 z uvedených jevů)

- a. šikana
- b. záškoláctví
- c. násilí v rodině
- d. patologické hráčství
- e. závislost na počítačových hrách
- f. vandalismus
- g. graffiti
- h. sebepoškozování
- i. mentální anorexie, bulimie
- j. sekty
- k. alkohol
- l. kouření cigaret
- m. drogy
- n. kriminalita

7. Které z těchto patologických jevů jste řešili v období jednoho roku?

na výběr byly tyto možnosti :

a) šikana	ano - ne
b) záškoláctví	ano - ne
c) násilí v rodině	ano - ne
d) patologické hráčství	ano - ne
e) závislost na počítačových hrách	ano - ne
f) vandalismus	ano - ne
g) graffiti	ano - ne
h) sebepoškozování	ano - ne
i) mentální anorexie, bulimie	ano - ne
j) sekty	ano - ne
k) alkohol	ano - ne
l) kouření cigaret	ano - ne
m) drogy	ano - ne
n) kriminalita	ano - ne

8. Pokud jste řešili záškoláctví , můžete charakterizovat jeho nejčastější příčiny na Vaší škole

- a) školní neúspěšnost
- b) strach ze spolužáků
- c) špatné rodinné prostředí
- d) trávení času s vrstevníky (bez páchání sociálně patologických jevů)
- e) sociálně patologické jevy (zneužívání drog, krádeže apod.)

9. V kolika procentech bývají u vás důvodem k ukončení studia záškoláctví ?

- a) do 5 %
- b) v 10 – 20 %
- c) ve 20 – 30 %
- d) v 30 – 40 %
- e) ve 40 – 50 %
- f) více jak 50%

10. Minimální preventivní program vypracováváte :

- a)na každý školní rok zvlášť
- b)máte strategii na více let dopředu

11. Na tvorbě preventivního programu se podílíte

- a)většinou sám / sama
- b)s vedením školy
- c)s kolegy

12. Pokud chcete k uvedené problematice – vzdělávání, hodnocení a práci metodika uvést pár poznatků, budu ráda

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku a dovoluji Vám popřát mnoho úspěchů v této náročné a ne vždy dobře oceněné funkci.

Ivana Arnoštová

Anotace

Diplomová práce se zabývá činností školního metodika prevence na střední škole, vychází z praktických zkušeností autorky.

Teoretická část popisuje nejrozšířenější sociálně patologické jevy na středních školách, vymezuje typy prevence, úkoly školního metodika prevence a popisuje psychologii adolescenta.

Praktická část za použití výzkumné sondy analyzuje činnost metodika prevence, jeho postavení ve školách a zjišťuje četnost výskytu sociálně patologických jevů, které ve škole řeší.

Diplomová práce je doplněna praktickými ukázkami činnosti metodičky prevence.

Abstract

The Graduation theses is concerned with school methodist of prevention activities at secondary school going from practical author experience. Theoretical part describes the most widespread social pathologic phenomena at secondary schools, it limits, encloses types of prevention, duties of school methodist of prevention and describes psychology of adolescents. Empirical part analyses methodist of prevention activity with research target using, his/her position at schools and counting problem at presence of social pathologic phenomena that he/she solves at school. The graduation theses is supplemented by practical samples of methodist of prevention activities.

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne 10.12.2008

.....
Podpis

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum